

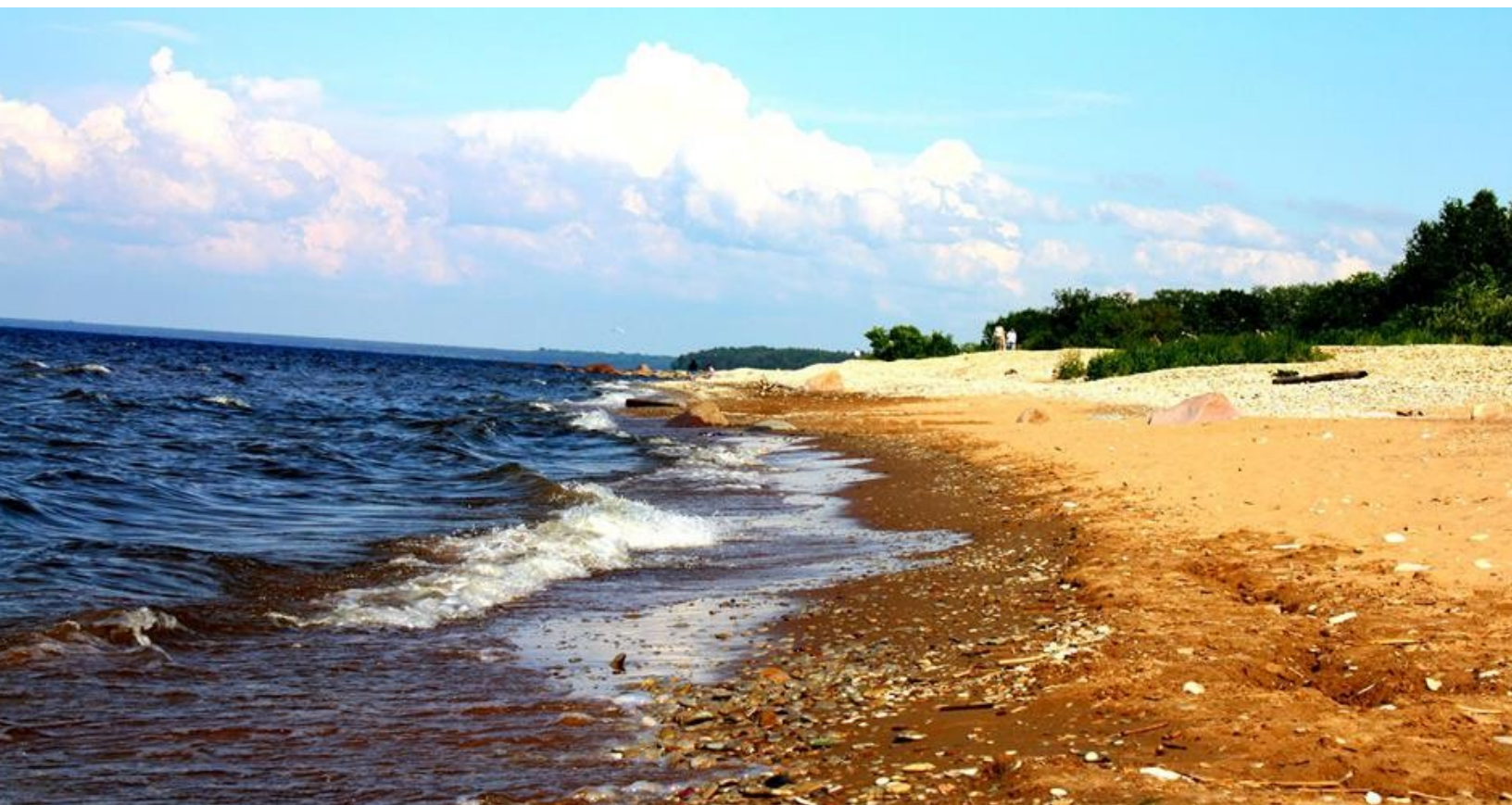
SÄÄSTLIKKUS KUI ELUSTIIL

Programmijuhend õpetajatele

**Säästlikkus
kui elustiil**

2014 EESTI

Loonud: Sillamäe Lastekaitse Ühing

Disain/küljendaja: Ecoprint AS / Heigo Kütt

Trükk: Ecoprint AS

Koostajad: Taisi Valdlo, Vassili Golikov

Toimetajad: Alar Kaljakin, Liina Lepsalu, Tatjana Raudsepp, Irina Golikova

Autoriõigus: Sillamäe Lastekaitse Ühing 2014

Programmijuhend on loodud organisatsiooni Peace Child International programmi „Be The Change“ ingliskeelsete materjalide põhjal autorite loal. Programmi „Be The Change“ autoriõigused kuuluvad Peace Child Internationalile.

Programmijuhendi peatoimetus: Tatjana Terebilova, Olga Mesilane, Mari-Liis Renser, Marika Schasmin, Angelina Myullyumyaki, Margot Puštšenko, Ljudmila Tiits, Ljudmilla Latt, Julia Smirnova, Merike Lepsalu, Irina Putkonen, Galina Jermolova, Jelena Ragni, Tatjana Raudsepp ja Irina Golikova.

Siinsed tekstid kajastavad Sillamäe Lastekaitse Ühingu seisukohti ja ei vasta tingimata projekti „Säästlikkus kui elustiil“ rahastajate vaadetele.

Programmijuhendi elektrooniline variant on saadaval ametlikel veebilehtedel www.sscw.ee ja programmi pealehel www.sustainable.sscw.ee

Raamatu väljaandmist toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Täname veel Kiviõli linnapea Dmitri Dmitrievit, Olga Golovatšjova Kohtla-Järve Liinnavalitsusest ning Toila Gümnaasiumi, Narva 6. kooli, Kohtla-Järve Maleva Põhikooli direktoreid nende toetuse ja koostöö eest.

SISUKORD

EESSÕNA.....	4
HEA LUGEJA.....	5
I OSA: PROGRAMMIJUHENDI SISU	7
ÜLDSTRUKTUUR.....	8
JUHISEID TÖÖTOA PLANEERIMISEKS	8
ELUSTIILILEPINGU TUTVUSTAMINE.....	8
II OSA: MIS ON SÄÄSTLIK ELUSTIIL?	10
Jätkusuutlik ehk säästev areng.....	10
Inimese roll on olla säästlik?	11
VESI	12
TOIT	14
ENERGIA.....	17
TRANSPORT	19
JÄÄTMED.....	21
III OSA: INTERAKTIIVSED HARJUTUSED	24
ESIMESE TÖÖTOA VÕIMALIK STRUKTUUR.....	24
NÄITEID SISSEJUHATUSE ILMESTAMISEKS	24
SISSEJUHATAVAD ÜLDTEEMALISED HARJUTUSED	25
TEMAATILISED HARJUTUSED	27
VEE TÖÖTUBA	27
TOIDU TÖÖTUBA.....	29
ENERGIA TÖÖTUBA.....	31
TRANSPORDI TÖÖTUBA	33
JÄÄTMETE TÖÖTUBA	35
GLOBAALSE SOOJENEMISE TEEMALINE LAVASTUS	37
OSALEJA TAGASISIDE	45
ELUSTIILILEPING	46
SERTIFIKAAT	47
Konkursi „Säästliku elustiili meister“ paremad tööd	49
MÕISTED	55
Sillamäe Lastekaitse Ühing.....	56
KASUTATUD KIRJANDUS	58
MÄRKMED	59

EESSÕNA

Oleme organisatsioonis Peace Child International väga rõõmsad selle üle, et meie loodud programm „Be the Change Challenge“ viiakse ellu ka Eestis.

Originaalprogramm valmis Suurbritannia valitsuse Keskkonna-, Toidu- ja Maaeluministeriumi toetusel. Meie eesmärk oli mõjutada käitumisharjumuste muutumist kogukondades. Programm kestis kokku kolm aastat ja selle aja jooksul töötasime koos 18 800 õpilasega Suurbritannia üldhariduskoolidest.

Elustiililepingud, kus õpilased valivad endale viis eesmärki, mida ühe kuu jooksul parandada, on hea viis ühendada omavahel kodu ja kool, kaasata õpilased ise ning nende eeskujul ka vanemad ja teised perekonnaliikmed.

Programm on olnud edukas Suurbritannias, USA-s, Kanadas, Argentiinas ja Indias. Soovime sellele edu ka Eestis.

Parimaga

Rosey Simonds, tegevdirektor
Peace Child International

www.peacechild.org

HEA LUGEJA

Käesolev programmijuhend on loodud Sillamäe Lastekaitse Ühingu poolt ja valminud pilootprojekti „Säästlikkus kui elustiil“ raames, mis viidi ellu 12 Ida-Virumaa üldhariduskooli kaasabil. Projekti ja loodud programmijuhendi peamised eesmärgid on:

- 1) **muuta** tarbimisharjumusi keskkonnasõbralikumaks nii koolis kui ka kodus;
- 2) **edendada** võetud kohustuste kirjalikku ülestähendamist läbi elustiililepingu;
- 3) **näidata** noortele, et nad saavad oma elustiili ja valikute kaudu ise muutusi ellu viia.

Projekt koosnes töötubade läbiviimisest kõikides kaasatud koolides ning programmijuhendi loomisest.

Programmijuhend „Säästlikkus kui elustiil“

Programmijuhend „Säästlikkus kui elustiil“ on, nagu eelnevalt mainitud, koostatud samanimelise projekti raames, mida rahastas Keskkonnainvesteeringute Keskus keskkonnateadlikkuse programmi kaudu. Juhendi alus on Peace Child Internationali ingliskeelne materjal. Eesti oludele vastava kohandatud versiooni loomiseks pandi kokku tööühm ja korraldati kokku kolm töökohtumist, kus arutati programmi sisu üle ning valiti välja interaktiivsed harjutused, mida programmi kaasata. Töökoosolekute eesmärk oli kaasata haridusspetsialiste endid programmijuhendi valmimisse.

Sillamäe Lastekaitse Ühing tänab kõiki projekti partnereid ja programmijuhendi koostamisel osalenuid haridusspetsialiste: Irina Golikova, Tatjana Raudsepp, Angelina Myullyumyaki, Tatjana Terebilova, Tiiu-Marika Puštšenko, Margot Puštšenko, Marika Schasmin, Mari-Liis Renser, Avinurme Gümnaasium, Lyudmila Kondratieva, Irina Derunova, Oksana Poljak, Julia Smirnova, Ljudmila Tiits, Meerike Lepsalu, Irina Putkonen, Margarita Landarskaja, Svetlana Putkonen, Olga Mesilane, Ljudmilla Latt, Jelena Ragni, Jelena Razgonjaeva, Galina Jermolova, Jekaterina Golubtsva, Valentina Ool, Viktoria Mamajeva ja Vassili Domaškevitiš.

Eesti- ja venekeelse programmijuhendi koostamisprotsessi juhtis Peace Child Internationali Eesti esindus Peace Child Eesti.

Eriti täname Suurbritannia organisatsiooni ja meie pikaajalist koostööpartnerit Peace Child Internationali eesotsas asutajaliikmete David Woollcombe'i ja Rosey Simondsiga, kes lubasid meil kasutada enda programmi jaoks loodud materjale.

Partnerid ja toetajad

Rahastaja:

Keskkonnainvesteeringute Keskus

Peasponsorid:

Tallink Grupi AS ja Tallink Hotels

TOETAJAD:

Toila Spa Hotell
Peace Child Eesti

KAASATUD KOOLID:

1. [Kiviõli Vene Kool \(vene\)](#)
2. [Kohtla-Järve Maleva Põhikool \(vene\)](#)
3. [Narva 6. kool \(vene\)](#)
4. [Narva Humanitaargümnaasium \(vene\)](#)
5. [Narva-Jõesuu Keskkool \(vene\)](#)
6. [Kohtla-Järve Slaavi Põhikool \(vene\)](#)
7. [Sinimäe Põhikool \(eesti/vene\)](#)
8. [Avinurme Gümnaasium \(eesti\)](#)
9. [Iisaku Gümnaasium \(eesti\)](#)
10. [Toila Gümnaasium \(eesti\)](#)
11. [Kohtla-Järve Tammiku Põhikool \(vene\)](#)
12. [Kohtla-Järve Kesklinna Põhikool \(vene\)](#)

I OSA: PROGRAMMIJUHENDI SISU

Programmi loomise aluseks on jätkusuutliku arengu põhimõtted. Õppeprogramm keskendub üksikisikule, lähtudes põhimõttest, et iga inimene saab planeedi elukäiku muuta. Noorena loodud jätkusuutliku (säästliku) elustiili harjumus aitab tagada selle jätkumist ka edaspidises elus.

Programmi peaesmärgid on järgmised:

- 1) **muuta** tarbimisharjumusi keskkonnasõbralikumaks nii koolis kui ka kodus;
- 2) **edendada** võetud kohustuste kirjalikku ülestähendamist läbi nn elustiililepingu;
- 3) **näidata** noortele, et nad saavad oma elustiili ja valikute kaudu ise muutusi ellu viia.

Programm on suunatud

Programmi sihtrühm on põhikooliklasside õpilased ja teised 10–16aastased noored. Siin juhendis sisalduvaid harjutusi võib kohandades kasutada ka nooremate või vanemate lastega. Tarbimisharjumustele mõtlemine tuleb kasuks igas eas.

Programmi kasutusvõimalused

Programmijuhend on peamiselt mõeldud õpetajatele koolitundide täiendamiseks, kuid seda võib kasutada ka näiteks mittetulundustegevuses või noortekeskuste korraldatud töötubades.

ÜLDSTRUKTUUR

Programm koosneb kahest osast.

1. Esimene töötuba, millele järgneb elustiililepingu täitmine

Töötuba kestab olenevalt valitud harjutuste arvust 1–1,5 tundi, mille jooksul jagatakse üldinformatsiooni säästliku elustiili olemusest ja praktiseerimisest ning tehakse käitumise mõjutamisele suunatud interaktiivseid harjutusi. Töötoale järgneb olulise osana n-ö elustiililepingu (lk ...) täitmine. Tegemist on kirjaliku lepinguga, mille eesmärk on see, et õpilased võtaksid endale kohustuse oma käitumist muuta ja saaksid seeläbi säästliku elustiili kogemuse. Leping koosneb kahest osast. Kõigepealt vastavad osalejad küsimustele sellest vaatenurgast, mida ja kui palju nad hetkel säästliku elustiili elamiseks ära teevad. Seejärel võtab iga õpilane endale konkreetsed kohustused valdkondades, kus ta saaks midagi paremini teha, ja teeb kahe nädala jooksul ülestähendusi.

2. Teine töötuba nelja nädala möödudes

Teine töötuba kestab 45 minutit. Kõigepealt küsi, mida osalejad mäletavad eelmisest töötoast. Seejärel kogu kokku täidetud elustiililepingud ja analüüsi neid. Sellele järgneb rühmaarutelu, kus õpilased esitavad tagasisidet selle kohta, mida nad õppisid ja kuidas neil elustiililepingu täitmine läks. Elustiililepingu kaudu saab hinnata töötoa mõju noortele ning seda, kas käitumises on toimunud muutusi. Peale selle palu osalejatel täita tagasisideankeet (lk ...), täidetud ankeedid kogu kokku töötoa lõpus. Jaga kõigile elustiililepingust neli nädalat edukalt kinni pidanud noortele sertifikaat (lk ...).

Juhiseid töötoa planeerimiseks

1. Mõtle hoolikalt, mis vanuses noortega töötuba hakkad läbi viima. Harjutused on erineva keerukusega ja töötunni planeerimine sõltub noorte vastupidavusest ja arusaamisest. Samuti mõtle sellele, kas valida üks või kaks interaktiivset harjutust.
2. Programmijuhend sisaldab viie säästliku elustiili propageerimisega seotud alateema teoreetilist tausta ja harjutusi. Need teemad on vesi, toit, transport, energia ja jäätmed. Mõtle eelnevalt valmis, millise teema soovid valida.
3. Esimese ja teise töötoa vahe peaks olema täpselt neli nädalat. Jälgi esimest töötuba planeerides, et sama aeg sobiks ka vähemalt neli nädalat hiljem.
4. Programmi kõige olulisem osa on elustiilileping. Kõigepealt tutvuta ise põhjalikult elustiililepingu olemuse ja tööpõhimõttega. Enne programmiga alustamist ole kindel, et elustiililepingust hästi aru saad.
5. Planeeri esimese töötoa lõppu 10–15 minutit elustiililepingu põhjalikuks tutvustamiseks. Räägi üle lepingu erinevad osad ning see, kuidas lepingut täita. Vajadusel vasta osalejate küsimustele.

Elustiililepingu tutvustamine

1. Jaga igale noorele elustiilileping. See koosneb üheteistkümnest küsimusest. Palu igal noorel leping üle vaadata ja iga küsimuse juurde märkida, mida nad praegu teevad kas alati, mõnikord või mitte kunagi. Rõhuta, kui oluline on, et nad vastaksid ausalt. Sellistest vastustest, mis üritavad eeldada, mida neil soovitakse, ei ole kasu.

2. Küsi noorte käest, mitmele küsimusele nad vastasid 'mõnikord' või 'mitte kunagi'? Miks?
3. Selgita, et järgmiseks peaksid õpilased valima nende küsimuste hulgast, millele vastasid 'mõnikord' või 'mitte kunagi', viis küsimust, mille vastust nad järgmise nelja nädala jooksul lubavad parandada.
4. Neile noortele, kellel ei ole viit küsimust valida, on ette nähtud 12 rida, kus nad saavad välja mõelda uue valdkonna/küsimuse omal vabal valikul (nt korraldada paberikorjamisaktsioon vms), mida nad saaks järgmise nelja nädala jooksul ära teha.
5. Selgita, et osalejad võtavad lepingu endaga koju kaasa ja teevad järgmise kahe nädala jooksul iga küsimuse veerus ristikese, kui nad on seda sellel päeval täitnud. Siinkohal võib ka mainida, et arusaadavalt ei ole võimalik kõiki küsimusi iga päev täita.
6. Anna noortele teada kuupäev, millal nad peavad täidetud lepingud kaasa võtma ja sulle esitama. Selgita, et kõik, kes on neli nädalat lepingut täitnud, saavad järgmises töötoas sertifikaadi.

II OSA: MIS ON SÄÄSTLIK ELUSTIIL?

Et juhendi teoreetiline taust oleks selgemini mõistetav, selgitame enne praktilise osa juurde minekut, millest me üldse räägime, kui mainime säästlikku elustiili ning kuidas see on seotud ühiskondliku jätkusuutliku arenguga. ÜRO defineerib jätkusuutlikku arengut kui arengut, mis vastab hetkeolukorra vajadustele, ilma et kahjustaks tulevaste põlvkondade võimalusi oma vajadusi täita.

Jätkusuutlik ehk säästev areng

Säästev areng on sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna sidus ning kooskõlaline arendamine, mis tagab inimestele kõrge elukvaliteedi, turvalise ning puhta elukeskkonna nüüd ja tulevikus. Need valdkonnad on omavahel väga tihedalt seotud – ei majandus ega selle ülalhoidmiseks vajalik tööjõud ei saa eksisteerida ilma inimesteta. Kui keskkonna olukord kehveneb, jäävad inimesed haigeks ja ei saa tööl käia; neil on vähem, mida kulutada toodete ja teenuste peale ning ühiskond kannatab sellest veelgi.

Säästev areng on Eesti, Euroopa Liidu, Läänemere piirkonna ja ülemaailmsete poliitikate kujundamise alus. Säästva ehk kestliku ühiskonna kujundamiseks täidetakse riigi pikaajalisi arengueesmäärke ja keskendutakse loodusvarade läbimõeldud kasutamisele, inimeste tarbimisharjumuste kujundamisele, uute tehnoloogiate rakendamisele ja ühiskonna sotsiaalse sidususe suurendamisele. Säästva arengu peamine idee on, et majanduskasv ja inimeste heaolu suurenemine ei tohi toimuda järeltulevate põlvete ega keskkonna arvelt.

Säästev Eesti 21

„Säästev Eesti 21“ on Eesti säästva arengu riiklik strateegia aastani 2030. Strateegia on säästva arengu pikaajaline raamdokument, mis kiideti Riigikogus heaks 14. septembril 2005. Strateegia väljatöötamisel tegid koostööd erinevate valdkondade teadlased ja mitmed huvirühmad. „Säästev Eesti 21“ määratleb Eesti riigi ja ühiskonna arendamise eesmärgid aastani 2030 ning seostab majandus-, sotsiaal- ja keskkonnavaldkonna arengud kooskõlas ülemaailmsete (Agenda 21) ja Euroopa Liidu suunisdokumentidega.

„Säästva Eesti 21“ kohaselt on Eesti pikaajalised arengueesmärgid aastani 2030:

- * Eesti kultuuriruumi elujõulisus,
- * inimese heaolu kasv,
- * sotsiaalselt sidus ühiskond,
- * ökoloogiline tasakaal.

Strateegia üldise arengusuunana määratletakse riigi liikumine teadmuspõhise ühiskonna suunas, pikaajalisi eesmäärke viiakse ellu erinevate valdkondade strateegiliste arengudokumentide alusel ja tööd juhivad asjakohased ministriumid.

(allikas: Keskkonnaministerium <http://www.envir.ee/2847>)

Inimese roll on olla säästlik?

Miks on oluline, et igaüks meist jälgiks säästlikku elustiili? Tavainimesel on lihtne öelda, et mida mina ikka muuta saan, minust ei sõltu ju midagi. See pole aga nii. Just oma tarbimisharjumuste hindamisest ja nende harjumuste pisimastki muutmisest keskkonnaaspekte silmas pidades saab alguse muutus ka globaalsel tasandil. Meie programmi eesmärk on näidata, et üks inimene saab säästliku elustiili põhimõtteid järgides mõjutada mitte ainult enda heaolu, vaid ka ümbritsevat keskkonda laiemalt.

Säästliku elustiili täpsemaks käsitlemiseks oleme valinud viis suurimat, iga inimese elus olulist rolli mängivat alateemat, milleks on:

- 1) vesi,
- 2) toit,
- 3) energia,
- 4) transport,
- 5) jäätmed.

Vesi

Ligikaudu 71% Maa pinnast on kaetud veega, kuid vähem kui 1% sellest on kõlblik joomiseks, toiduvalmistamiseks, pesemiseks ja põllukultuuride kasvatamiseks.

Samal ajal suureneb vee kasutamine pidevalt. Ainuüksi viimase 50 aastaga on maailma veetarbimine kolmekordistunud, mille tõttu põhjavee tase on kõigil mandritel alanenud. Kuna maailmas veenappus suureneb, muutub vajadus vett kokkuhoidlikumalt kasutada üha selgemaks.

Suurimad veekulutajad on põllumajandus, tööstus ja kodune majapidamine.

Võimalus tarbida puhast vett on väga erinev. Näiteks kulub tööstusriikides ühe inimese kohta 220 liitrit vett ööpäevas, mõnes arenguriigis on see näitaja aga vaid 3 liitrit. Eestis tarbiti 2000. aastal inimese kohta 100 liitrit vett ööpäevas.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon hoiatab, et 2025. aastal ähvardab 2,7 miljardit inimest suur joogiveepuudus ja vähem kui 25 aasta pärast elab umbes 5 miljardit inimest piirkonnas, kus on raskusi magevee hankimisega.

Kui palju kulutab teie pere vett?

Vahel tuleb meil tõsiselt vaatluse alla võtta oma veekasutus: kas see on alati otstarbekas ja säästlik? Vee säästmine annab peale loodusvarade kokkuhoiu ka majanduslikku kasu. Et oma veekasutusest ülevaadet saada ja vett võimalikult säästlikult kasutada, on kasulik mõõta, kui palju vett te iga päev tarbite. Paljudes peredes on selleks paigaldatud veemõõtljad.

Kas tead?

Kui palju vett kulub teie perekonnas ühe kuu jooksul?

Kui palju vett kulub teie peres ühe kuu jooksul inimese kohta?

Kui palju tuli maksta ühe kuu jooksul tarbitud vee eest?

Puhtuse tagamine

Iga päev kulub kümneid liitreid vett isikliku puhtuse tagamisele. Siingi on inimeste harjumused erinevad: kes käib kiiruga duši all, kes armastab soojas vannivees mõnuleda, mõned näivad aga vett ja seepi hoopiski kartvat. Veevaru säästmise kõrval seostuvad selle teemaga ka vee reostumise probleemid. Veekogudesse sattunud lämmastiku- ja fosforiühendid põhjustavad seal taimestiku liigset vohamist, veekogude kinnikasvamist ning seetõttu elutingimuste halvenemist.

Duši all pesta on säästlikum kui vannis käia. Duši kasutamine 10 minuti jooksul kulutab 50–100 liitrit vett, vannis käimine aga 200–300 liitrit. Hammaste pesemiseks vajaliku vee võid valada ka klaasi, mitte pesta hambaid voolava veega.

Tilkuv kraan

Tilkuv kraan kulutab vett 19–26 liitrit ööpäevas. Isegi aeglase läbilaske korral võib ööpäevas raisku minna 15–18 liitrit vett. Seepärast on oluline sanitaarseadmed korras hoida.

Kas sa tead, et

- võid säästa kuni 70% sooja vett, kui väldid nõude pesemist jooksva vee all?

Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO) soovib päevas kasutada söögivalmistamiseks, pesemiseks ning hügieeni tarbeks 80 liitrit vett inimese kohta. www.keskkonnaveeb.ee.

VEEVARU SÄÄSTMISEKS VÕIB

- voolava vee all pesemise asemel pesta nõusid kausis;
- eelistada duši all käimist vannis ligunemisele;
- kasutada lillede ja peenarde kastmiseks vihamavett;
- vannituppa paigutada katkestiga segistid, see aitab kokku hoida ka vee soojendamiseks kuluvat energiat;
- veekraanidele ja dušiotsikutele paigaldada pihustid, mis vähendavad läbivoolava vee hulka ja tõstavad survet;
- paigaldada liugkangiga veekraanid;
- paigaldada säästurežiimiga tualettpotid;
- jälgida kraanide ja loputuskasti korrasolekut.

Arukas on paigaldada veemõõtja ja pidada oma veekasutuse üle arvet.

Reostuse ennetamiseks

VÕIB

- eelistada mittesünteetilisi ja fosfaadivabu pesuvahendeid;
- asendada sünteetilised loputusvahendid mittesünteetilistega (sidrunimahla, nõrk äädikalahus);
- teha ise WC-puhastusvahendi äädikast ja neutraalsest vedelast seebist;
- torustiku ummistust kõrvaldades eelistada keemilistele vahenditele imipumpa;
- loobuda aias väetiste ja keemiliste tõrjevahendite liigsest kasutamisest.

PEAB

- hoidma allikate ümbruse korras;
- vältima talvistel tänavatel libeduse vältimiseks soola kasutamist, sest peale vee reostumise kahjustuvad ka puud-põõsad ja kiireneb autode roostetamine;
- hoidma veekogude ja ehitiste vahel 50-meetrise sanitaarala.

EI TOHI

- valada kanalisatsiooni ohtlikke vedelaid jäätmeid (kemikaale, lahusteid, vanu ravimeid jm.), rääkimata tahketest;
- ehitada hooneid veekogude vahetusse lähedusse;
- pesta veekogudes autosid, mootorrattaid jt sõidukeid;
- risustada veekogu jääkatet kemikaalide, naftasaaduste ja teiste reoainetega.

Toit

Tootja toodab üksnes seda, mille järele on nõudlus ja mida ostetakse. Kui tarbija eelistab keskkonnasõbralikke tooteid, siis hakkavad ka tootjad neid rohkem tegema.

Tihti on kuulda, et ökoloogiliselt puhtad tooted on kallimad. Nii see tõesti on, eriti kui tegemist on uute toodetega, sest tervisliku elukeskkonna kujundamine nõuab kulutusi.

Keskkonnasõbralike toodete hind on suurem ka seetõttu, et nende hinna sisse on arvestatud kogu toote eluea vältel keskkonnale avaldatav mõju. Kuid samal ajal sisaldavad ökoloogiliselt puhtad tooted vähem kahjulikke osiseid, vähem pakkematerjale ja sageli ei transpordita neid kuigi kaugele.

Sellisel juhul muutuvad need tooted odavamaks. Eriti puudutab see meie kodumaist toidukaupa – piima, liha ning puu- ja juurvilja. See, kuidas me sööme ning mida me sööme, on väga oluline meie tervisele, kuid meie toitumisharjumused mõjutavad ka keskkonda. Mõne toiduaine tootmiseks kulutatakse rohkem energiat, säilitamiseks kasutatakse keemilisi aineid, mõnda koguni värvitakse selleks, et ostjaid ligi meelitada. Seega – toidulauda kattes pidage meeles keskkonda, kuid ärge unustage iseennast.

Eelista kodumaist!

Eestis valmistatud jogurtit süües käitud sa keskkonnasõbralikumalt kui Hispaania jogurtit eelistades. Või näiteks ühe kilo Ameerikast Eestisse imporditud linnuliha tootmiseks on kulutatud mitu tonni vett. (*1 kg linnuliha transportimiseks mitmes konteineris ja veoautos läheb külmas hoidmiseks lisajääd, ehk siis kulub ka kohaliku liha tootmisest rohkem vett*). Tunnustatud maitse märgid ei garanteeri keskkonnasäästu! Pealegi kasvatatakse linnukasvatuseks vajalikku söödavilja piirkondades, kus põhjavett hangitakse kiiremini, kui see looduslikult taastuda jõuab.

Lähiümbruses valmistatud toiduained on sageli ka tervislikumad. Nad sisaldavad vähem lisaaineid, mida lisatakse säilivusaja pikendamiseks, et oleks võimalik tooteid transportida kauge maa taha. Samuti kulub kohaliku toote tarbijani toimetamiseks vähem energiat.

Keskkonnasõbralikkusele ja kvaliteedile viitavad märgid

Kaupadelt ja nende pakenditelt võib leida mitmesuguseid märke, mis osutavad toote või teenuse keskkonnasõbralikkusele. Mõne märgi taotlemisel tuleb täita väga rangeid nõudeid, teiste puhul jälgitakse vaid üksikuid kriteeriume. Ostes keskkonnamärke kandvaid kaupu, säästad keskkonda.

Tunnustatud Eesti Maitse päritolumärk antakse toodetele, mille põhitooraine on 100% eestimaise päritoluga ning mis on edukalt läbinud laboratoorse ja sensoorse hindamise. Märki kasutamiseõigust võivad taotleda kõik äriregistrisse kantud ettevõtjad, kes tõendavad dokumentaalselt toote valmistamisel kasutatud põhitooraine kodumaist päritolu.	Tunnustatud Maitse kvaliteedimärk ehk ristikumärk antakse Euroopa Liidus toodetud toiduainetele, mis läbivad edukalt laboratoorse ja sensoorse hindamise. Toote valmistamisel kasutatud tooraine päritolu ei ole ristikumärgi puhul oluline.

Mõned kaubad kannavad nn ökomärgiseid. Sellise märgi andmine põhineb rangel analüüsil, milles toote keskkonnamõjusid vaadeldakse kogu selle eluea jooksul, s.o tooraine hankimise, toote valmistamise, kasutamise ja käibelt kõrvaldamise ajal. Niisuguse märgise omandamine on saanud firmadele sageli auküsimuseks.

„Põhjamaade luik“ on Skandinaavia maades väga populaarne. Niisugust märki kandev toode vastab karmidele keskkonna- ja kvaliteedinõuetele	Euroopa Liidu lilleke (EU Eco-label) 1992. aastal sai alguse Euroopa Liidu keskkonnamärgisüsteem.	„Sinine ingel“ on Saksamaal algatatud märgis. Sellega tähistatakse neid kaupu, mis on teiste samalaadsetega võrreldes keskkonnasõbralikumad
	Toiduainete osas on Eestis peamiseks ökomärgiseks Eesti mahepõllumajanduse märk. Märk näitab, et toode on kasvatatud ja valmistatud ökoloogiliselt.	

Mahepõllumajanduse puhul on tegemist valdkonnaga, kus lisaks üldistele majandustegevust reguleerivatele õigusaktidele tuleb järgida spetsiifilisi nõudeid. 31. detsembril 2011 oli mahepõllumajanduse registris kokku 1431 ettevõtet, neist 1416 ettevõtet tegeles mahetaimekasvatusega. Ökomärki võib kasutada mahepõllumajanduse seaduse alusel tunnustatud ettevõttes mahepõllumajanduse nõuete kohaselt toodetud ja valmistatud põllumajandussaaduse ja

-toote ning sööda märgistamisel. Ökomärki ei kasutata mahepõllumajandusele üleminekuajal toodetud põllumajandussaaduse ja -toote ning valmistatud toote puhul põllumajanduslikest koostisosadest vähem kui 95% mahepõllumajanduslike koostisosi sisaldava toote märgistamisel.

Soovitusi:

- Ära osta liiga palju toitu. Sageli juhtub, et ei jõua kõike ära tarvitada: osa läheb raisku ning tuleb ära visata.
- Ära tee suurt kogust toitu tagavaraks, kui pole kedagi, kes oleks nõus selle järgmisel päeval ära sööma.
- Ära lase end pimestada kaupadel, mis on odavad või alla hinnatud – lähtu sellest, mida sa tõesti vajad.
- Ole ettevaatlik soovitustega „kolm kahe hinna eest“. Mõtle järele, kas sa üldse seda kaupa vajad.
- Poodi minnes tee endale täpne nimekiri sellest, mida vajad. Järgi seda punkt-punktilt. Ära mine toidupoodi sisseoste tegema tühja kõhuga!
- Kaupa ostes loe pakendilt, millest toode koosneb.
- Uuri, kas reklaamitakse mõnd toote keskkonnasõbralikku omadust.
- Eelista tooteid, millel on tunnustatud keskkonnasõbralikkust tõendavad märgid.

Energia

Mida parem on inimeste elujärg, seda rohkem energiat nad tarvitavad. Elektri abil löövad särama elektripirnid, hakkavad tööle majapidamismasinad, transpordivahendid ja palju muud, mis inimeste elu mõnusamaks teeb.

Põhiline osa Eesti energiast toodetakse Kirde-Eestis, kus asuvad kaks suuremat põlevkiviga töötavat soojuselektrijaama – Balti ja Eesti Elektrijaam. Need soojuselektrijaamad on ka Eesti suurimad õhusaastajad. Meie elektrijaamade peamise kütusena kasutatav põlevkivi on tekkinud iidsetest taime- ja loomajäänustest miljoneid aastaid tagasi. Eestis võeti põlevkivi kasutusele 1918. aastal ja teadlaste väitel ammendatakse selle varu juba käesoleval sajandil. Seega on põlevkivi üks taastumatutest loodusvaradest.

Põlevkivi põletamisel eralduvad vääveldioksiid, tolmu ja gaasid, mis tekitavad kliimamuutusi. Peale õhusaaste jääb põlevkivi kaevandamisest ja kasutamisest ümbruskonnale „mälestuseks” ka rikutud loodus – kõrged aherained ja tuhamed ning segipööratud pinnas. Õhuheitmed liiguvad üle riigipiiride, seega ei ole meie keskkonnaprobleemid mitte ainult meie mure, vaid need puudutavad valusasti ka meie naabermaade elanike heaolu.

Kuna põlevkivi põletamine on üks kõige saastavamaid energia tootmise viise, siis tuleks puhta elukeskkonna säilitamiseks otsida ka teistsuguseid elektrienergia tootmise võimalusi – kasutada biokütust, tuult, vett, päikeseenergiat jms. Need energiavarud ei saa nii lihtsalt otsa, seepärast nimetatakse neid taastuvateks energiavarudeks. Meie oludes kasutatakse neist kõige rohkem puitu, kusjuures kõige keskkonnasõbralikum on põletada puidutöötlemise jääke – saepuru ja laastu.

Kodumajapidamine

Arukad energiatarbimise harjumused algavad kodust. Reeglina on Eesti keskmise pere aastane energiakulu on 3500–5500 kilovatt-tunni piires (kui kodu ei kõeta elektriga), mis kululiigiti jaguneb järgmiselt:

Elektriline saunakeris 100–1500 KWh
Toidu valmistamine 800–1000 KWh
Sügavkülmik 900–1200 KWh
Külmik 400–500 KWh
Pesumasin 400–500 KWh
Nõudepesumasin 400–500 KWh
TV ja stereoseadmed 200–300 KWh
Valgustus 400–500 KWh
Triikimine 200–300 KWh

Energia säästmine

Üha hoogustuv tarbimine ärgitab tootmist laiendama ning ühes sellega rohkem energiat kulutama. Et energia tootmisega kaasneb alati saastamine, suurendab tootmise laiendamine ka saasteprobleeme. Järelikult on parim viis keskkonna puhtana hoidmiseks säästa energiat igal võimalikul moel.

Kas sa tead, et:

Hõõglamp annab 95% soojust ja 5% valgust.

NB! Säästulamp ei talu ülepinget (voolu kõikumist)! Ta sobib eelkõige valgustisse, mida sageli sisse-välja ei lülitata. Sagedane lülitamine vähendab säästupirni tööiga. Säästulambid annavad sama palju valgust, kuid kulutavad vähem energiat.

Allikas: Maakodu 1/2000

Tarbimisharjumuste säästlikumaks kohandamise kõrval tasub kindlasti panustada elamute ja tööhoonete küttesüsteemide nüüdisajastamisse ning nende energiatõhususe suurendamisse.

Soovitusi:

Ka korteri valgustuse pealt on võimalik energiat kokku hoida. Lihtsaimad viisid selleks on:

- eelistada kohtvalgustust üldvalgustusele;
- ruumist lahkudes kustutada valgus (kui tegemist on hõõglambiga; säästulamp ei talu sagedast sisse-välja lülitamist);
- pühkida lampide pealt tolmu (võib valgustust parandada kuni 15%). Pea meeles, et niiske lapiga pühitakse tolmu vaid jahtunud elektripirnidel. Tulised pirnid võivad tolmulapi all lihtsalt puruneda;
- kasutada nn säästupirne, mis kulutavad 70% vähem energiat ja peavad kuni 10 korda kauem vastu. Kuna säästupirnid on kallimad, siis soovitatakse nendega välja vahetada enim kasutatavate ruumide pirnid.

Transport

Viimase aastasaja jooksul on inimeste liikumisvõimalused märkimisväärselt avardunud ja mugavamaks muutunud. Samal ajal on transpordivahendid teinud läbi tohutu arengu, suurenenud on liiklusvahendite kiirus ja kasvanud nende arv. Sageli tekitab transport probleeme, sest linnade kitsad tänavad ei ole loodud aina kasvava autodevoolu läbilaskmiseks. Peale selle tekitavad autod müra ning saastavad õhku heitgaasidega.

On teada, et ühe kilomeetri pikkust teelõiku läbides paiskab auto õhku keskmiselt 0,28 kg süsihappegaasi. See on aga gaas, mis põhjustab kliimamuutusi: kliima soojenemist, ebaharilikke ilmastikunähtusi, torme, üleujutusi, põuda jms. Kasvuhoonegaaside kõrval peetakse kliimamuutuste põhjuseks ka troopilise metsa ja Siberi metsamassiivide hävitamist.

Kasvuhooneefekt

Süsihappegaasi nimetatakse sageli ka kasvuhoonegaasiks, sest ta etendab olulist osa nn kasvuhooneefektis. Igapäevaelus puutume me kasvuhooneefektiga kokku oma aiamaal, kus kasvuhoone kilekatust laseb läbi küll päikesekiirgust, kuid ei lase välja ei soojuskiirgust ega veeauru. Midagi selletaolist sünnib ka Maa atmosfääris, kus kile asemel talitlevad nn kasvuhoonegaasid, millest tuntuim on süsihappegaas. Viimane on elusorganismidele ohutu ning taimede elutegevuseks vajalik gaas, mis atmosfääris koos mõningate teiste gaasidega kogub soojust, hoides Maal temperatuuri elukõlblikuna. Kui teda kuhjub atmosfääri suurel hulgal, võib sinna koguneda nii palju soojust, et selle tagajärjel tõuseb temperatuur endisest kõrgemale. Nii moodustavad need gaasid Maale justkui teki, mille alla koondub üha enam ja enam soojust. Kasvuhoonegaaside hulka kuulub peale süsihappegaasi veel umbes 30 ühendit.

Maailma riigid on sõlminud kokkuleppe süsihappegaasi atmosfääri eraldumist oluliselt vähendada. See koostöö on aga alles algusjärgus ning tulemus – kliimamuutuste pidurdumine – annab end kaua oodata. Euroopa Liit on seadnud eesmärgiks vähendada 2020. aastaks süsihappegaaside emissiooni 20% võrreldes 1990. aasta näitajatega ning suurendada Euroopa Liidus transpordis kasutatavates kütustes biokütuste osakaalu 10%-ni.

Eestis moodustasid 2007. aastal kasvuhoonegaaside heitkogused 22 miljonit tonni ehk ühe inimese kohta aastas üle üheksa tonni, millega Eesti kuulub Euroopa suurimate saastajate hulka. Näiteks Lätiga võrreldes on meie kasvuhoonegaaside heitkogused kaks korda suuremad (allikas <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1147513/kliimamuutus.pdf>).

Üha teravnevaid transpordiprobleeme leevendaks ühistranspordi arendamine linnades, s.o trollibusside, trammide ja autobusside kasutamise muutmine reisijatele mugavamaks ja odavamaks. Seni kõnelevad arvud teist keelt: autode hulk Eestis kasvab ja ühissõidukite arv jääb aina väiksemaks.

Riikide koostöö näide on ka nn autovabad päevad, mida peetakse paljudes Euroopa linnades alates 1970. aastatest. Praeguseks on aktsiooniga ühinenud üle 500 linna, mis sel päeval sulgevad

osa tänavaist autodele ja soodustavad keskkonnasõbralike liiklusvahendite kasutamist. On täheldatud, et autovabal päeval langeb oluliselt müratase ja väheneb heitgaaside eraldumine.

Autoga või autota

Teadlased on välja selgitanud, et kõige saastavamad on lühikesed autosõidud, eriti juhul, kui autos istub vaid üks inimene. Igapäevaelu on võimalik korraldada nii, et tekiks võimalikult vähe sihtkohti, mis teevad teid autost sõltuvaks. Autokütuse kokkuhoidmiseks isiklikus plaanis ei pea tähendama tingimata autost täielikult loobumist, vaid oma elu korraldamist nii, et vajadus isiklikku autot omada või kasutada oleks minimaalne ja kasutatud oleksid kõik võimalused kasutada ühistransporti, sõita jalgrattaga või käia hoopis jalgsi. Autoga kaasnevat ökoloogilist jalajälge aitab pisendada ka keskkonnasõbralikuma kütuse valik.

Kas sa tead, et

· autoga pere energiakulu ühe inimese kohta on 50% suurem kui neil peredel, kes autot iga päev ei kasuta.

Soovitusi

- Eelistage eraautole ühistransporti või jalgratast. Kas ja kuidas oleks teie kooli juurde võimalik luua jalgrattaparkla?
- Loobuge suurest ja uhkest autost väikese ja ökonoomsema auto kasuks. Kui sõidate hommikul tööle-kooli autoga, võiks seda kasutada mitu inimest.
- Arutage läbi oma pere puhkuseplaanid. Kas teate, et energia, mis kulub neljaliikmelise pere lennusõiduks Kanaari saartele, on võrdne ühepereelamu aastase energiakuluga? Üha enam on pered avastanud kauneid kohti Eestimaal, eelistades siinset puhkust kaugetele kuurortidele.
- Eelistage kodumaiseid kaupu, mille teekond poeletile on nõudnud kõige vähem energiat ja transpordikulutusi.
- Hoidke auto korras. Vana ja rikkis auto saastab keskkonda heitgaaside ja müraga.
- Pikemate peatuste korral lülitage mootor välja: mootori töötamine tühikäigul võtab 1–3 liitrit bensiini tunnis ja eritab vingugaasi.
- Vältige tarbetuid kiirendusi ja pidurdusi.

Jäätmed

Maailmas elab rohkem kui seitse miljardit inimest, kes kõik vajavad toitu ja vett ning tarbivad energiat ja tarbeesemeid. Mida ohtralt tarbekaupu kasutame, seda enam jääb järele jäätmeid – nii pakenditena kui ka kulunud, vananenud ja moestlänud toodetena.

Jäätmete ke on tihedalt seotud tarbimisharjumuste ja energiaprobleemidega. Tarbimine tähendab energia kulutamist, see aga eeldab energia tootmist. Mis tahes energia tootmine ja kulutamine on omakorda seotud saastamisega, millega kaasnevad vältimatult jäätme probleemid. Üha enam on kasutusel kilekotte ja plastpudeleid, mille looduslik lagundamine nõuab aastasadu. Aja jooksul on kasvanud ka jäätmete maht: see on toimunud suuresti plastpudelite ja metalltaara kasutamise tõttu. Jäätme probleemide kõige lihtsamaks lahenduseks oleks vähem toota ning tarbida, eriti selliseid tooteid, millest tekkivaid jäätmeid ei saa taaskasutada ega töödelda.

Jäätme probleemide lahendamise kolm võlusõna: 'jäätmetekke vähendamine', 'taaskasutamine' ja 'töötlemine'

Prügi sorteerimine

Esimene samm juba tekkinud jäätmete käitlemisel on prügi sorteerimine. Arenenud riikides on levinud selline sorteerimissüsteem, mille korral eraldi konteineritesse kogutakse erisugust materjali: paberit, pappi, värvitut ja värvilist klaasi, metalli jm. Õigesti sorteeritud jäätmed on väärtuslik tooraine, seevastu võib näiteks üksainus värviline pudel rikkuda kogu värvitu klaasi partii. See käib ka teiste materjalide kohta. Omaette tähelepanu vajavad nn ohtlikud jäätmed, mis on inimesele ja keskkonnale ohtlikud ja mis nõuavad eritöötlemist. Nende hulka kuuluvad kemikaalid, vanad ravimid, patareid, päevavalguslambid, elavhõbetermomeetrid jm. Iga kord, kui annate sorteeritud prügi vastuvõttu, vähendate te tooraine- ja energiakulu ning säästate loodusvarasid. Pudelite kogumiskohta viimisel saate ka väikest sissetulekut. 2008. aasta oli eestimaalaste jaoks prügi vallas ärkamise aasta – prügi sorteerimine muutus kohustuslikuks ja toimus vabatahtlike kampaania „Teeme ära 2008“, mis toimub ka praegu igal aastal. (<http://www.teemeara.ee>).

Kuidas prügi sorteerida?

Paberi ja kartongi mahutisse tuleb panna:

Ajalehed, ajakirjad, kataloogid, reklaammaterjalid;
Vihikud, trükiga ja puhtad kirja- ning joonistusmaterjalid;
Ümbrikud, kaanteta raamatud;
Pappkastid ja -karbid, paberkotid jm puhtad paberpakendid.
Paberi ja papi konteinerisse **ei tohi** panna:
Määrdunud või vettinud paberit ja pappi;
Majapidamismaterjalid;
Kasutatud pabernõusid;
Kartongist joogipakendeid, kilet;
Foolium- ja kopeerpaberit.

Biologunevate jäätmete mahutisse tuleb panna:

Liha- ja kalajäätmed, köögi- ja puuviljad, köögi- ja puuviljade koorimisjäädid, leib, sai, poolfabrikaadid, pagaritooted ja kondiitritooted, juustud, või ja margariin ning muud tahked toidujäätmed;

Majapidamispaber, pabersalvrätid, kohvipaks, paberfiltrid, teepakid;

Toataimed ja lõikelilled.

Biologunevate jäätmete konteinerisse **ei tohi** panna:

Toiduõli, piima, hapupiima, suppi, kastmeid ja muid vedelaid toite ja toiduaineid;

Vedelikke;

Suuri konte;

Kilet, metalli, klaasi, tuhka, suitsukonisid, pakendeid, vahatatud ja kiletatud pappi ja muid bioloogiliselt mittelagunevad jäätmeid.

Pakendikonteinerisse tuleb panna:

Plastpakendid: jogurti- ja võitopsid; õli-, ketšupi- ja majoneesipudelid; kosmeetika ja hooldustoodete pakendid (nt kreemipurgid, šampoonipudelid); plastnõud ka karbid; kilekotid ja pakkekile; muud puhtad plastpakendid;

Klaaspakendid: pandimärgita klaasist pudelid, klaaspurgid, muud puhtad klaaspakendid;

Metallpakend: konservikarbid, toidu- ja joogipakendite metallkaaned ja korgid, muud puhtad metallpakendid;

Joogikartong: Puhtad kartongist piima-, mahla- ja jogurtipakendid.

Pakendikonteinerisse **ei tohi** panna:

Toiduga määratud ning pooleldi täidetud pakendeid, plastist mänguasju, ohtlike ainete pakendeid (nt kodukeemia), aerosoolpakendeid (nt juukselakk), akna- ja lehtklaasi, valgustuspirne.

Kui paned pakendijäätmed segaolmejäätmete konteinerisse, siis maksad nende käitlemise eest topelt, sest pakendi käitlemise hind on tootele juba lisatud

Ohtlike jäätmete kogumispunkti tuleb viia:

jääkõlid ja õlifiltrid, õlised pühkmematerjalid (kuni 20 liitrit)

värvi-, liimi-, laki- ja lahustijäätmed jaepakendis (kuni 10 liitrit)

elavhõbedalambid (kuni 10 tükki)

aegunud ja kasutuskõlbmatud ravimid ja muud meditsiinilised jäätmed (kuni 2 kg korraga)

kemikaalide ja pestitsiidide jäätmed (kuni 10 liitrit)

elavhõbekraadiklaasid ja muud elavhõbedat sisaldavaid jäätmed (kuni 2 kg korraga)

patareid ja akud (piiramatus koguses)

NB! Ohtlikke jäätmeid saab viia ka jäätmejaamadesse, Lukoili tanklatesse ja statsionaarsetesse vastuvõtupunktidesse.

Kasutatud kodutehnika kogumispunkti tuleb viia:

vana või kasutuskõlbmatu olmeelektroonika ja kodutehnika, nt külmik, pesumasin, televiisor, elektripliit, mikser, triikraud, fõön, raadio jne.

Allikas: Prügihunt <http://www.tallinn.ee/est/prygihunt/Prugi-sorteerimise-juhend>

2010. aastaks on omavalitsused rajanud üle Eesti rohkem kui 60 jäätmejaama kohalikele elanikele olmes tekkinud taaskasutatavate jäätmete vastuvõtmiseks. Ohtlike jäätmete kogumisvõrgustik on samuti täienenud jäätmejaamade ja uute kogumispunktidega. Kuigi omavalitsuste korraldatud jäätmeveo süsteem ei hõlma veel kõiki omavalitsusi, on see laiendanud jäätmeveoteenust ka maapiirkondadesse, mis aitab vähendada ulaladestamist.

Taaskasutamine ja ümbertöötlemine

Paberi valmistamiseks vajatakse puitu. Selle saamiseks raiutakse maha metsa, mille pindala maailmas niigi pidevalt väheneb. Paberi valmistamine nõuab ka palju energiat. Paberi säästlik kasutamine ja vanapaberi ümbertöötamine aitab säilitada metsi ja säästab energiat. Arenenud riikides töödeldakse keskmiselt 50% tekkivast vanapaberi kogusest.

- 1 kilogrammist vanapaberist saab ümbertöötamisel (lisatakse ka puitu) valmistada 1,6 kg uut paberit.
- Kui paberi tootmisel kasutatakse vanapaberit koos puiduga, hoitakse 1 kg uue paberi tootmisel kokku 1,5 kWh elektrienergiat ja 1,8 kg puitu (võrreldes ainult puidust valmistatud 1 kg uue paberi tootmisega).

Üldtunnustatud tõde on, et metsa ei tohi raiuda rohkem, kui seda juurde kasvab. Seega on puude istutamine üks metsamajanduse mahukaid töö-lõike ning kooliõpilastel oleks igati kohane siin oma abi pakkuda. Kõige lihtsam on kaasa lüüa kevadistel metsaistutustöödel. Võtke oma rühmaga ühendust kohaliku metskonnaga või keskkonnateenistusega ja pakkuge oma abi.

Igas kodus on kindlasti asju, mida keegi enam ei kasuta – väikeseks jäänud või ebasobivaid rõivaid, läbiloetud raamatuid, katkisi kodumasinaid, tarbetuks osutunud kingitusi ja muud teie arvates ebavajalikku. Kõik need tarbetult seisvad asjad võtavad panipaikades asjatult ruumi. Teie kodus tarbetult seisvad asjad võivad aga osutada vajalikuks teistele inimestele. Katkised esemed saab mõnikord üsna lihtsalt ja odavalt ära parandada ning taas kasutusele võtta.

III OSA: INTERAKTIIVSED HARJUTUSED

Selles osas on kõigepealt välja toodud esimese ja kõige olulisema töötoa võimalik struktuur, millest ei pea aga tingimata juhinduma. Oluline on enne alustamist läbi mõelda, kui palju igale osale peaks kuluma: kui palju aega soovid jätta üldise diskussiooni jaoks, mitu minutit peaks aega võtma peamine harjutus jne. Seda selleks, et mitte jääda keset töötuba ajahätta.

Sellele järgnevad sektsioonidesse jagatud harjutused: kõigepealt üldised harjutused, seejärel pikemad spetsiifilised harjutused, mis on seotud programmi konkreetsete alateemadega. Lõppu on lisatud võimalikud lisategevused, millega on võimalik programmi täiendada.

Enne alustamist vaata üle ka eeldatav üldstruktuur ja juhiseid (lk 8–9).

Esimese töötoa võimalik struktuur

Aeg: 1–1,5 tundi

- 1. Sissejuhatus (15 minutit).** Säätliku elustiili üldine tutvustus. Tutvusta jätkusuutliku arengu kolme sammast. Lisa võimalusel nii teoreetilisi kui ka elulisi näiteid (vt allpool). Arutle koos noortega, kas nad peavad oma elustiili säästlikuks. Miks?
- 2. Interaktiivsed harjutused (30–60 minutit olenevalt valitud harjutuste arvust).**
- 3. Elustiililepingu tutvustus (15 minutit).**

Näiteid sissejuhatusel ilmestamiseks

1. Üks euro. Võta klassi kaasa üks üheeurone münt. Hoia seda üleval ja küsi klassi käest, mida nad näevad. Mida nad arvavad, et saavad ühe euro eest osta? Praegusel hetkel peab rohkem kui miljard inimest päevas hakkama saama vähem kui ühe euroga, mille eest tuleb osta toitu, riideid ja ravimeid endale ja perekonnale, maksta üüri ja palju muud. See ei ole võimalik. Samal ajal on arenenud riikides suur ületootmine – ostetakse rohkem kui vaja, toitu visatakse minema ja tekitatakse palju prügi.

2. Küsimusi, mida klassilt küsida:

- Kas me saame elada ilma veeta?
- Kas suudad mõelda viise, kuidas me vett saastame?
- Mida me saaks ära teha, et vähendada vee tarbimist ja saastamist?
- Miks on metsad meile olulised?
- Kuidas metsade kadumine keskkonda mõjutab?
- Mis on globaalne kliima soojenemine ja miks on oluline sellega tegeleda?
- Kuidas elektritootmine keskkonda mõjutab?
- Millised energiavarad on taastuvad?
- Miks on oluline taaskasutada ja prügi sorteerida?
- Kuidas me saame takistada prügimägede suuruse kasvu?

Sissejuhatavad üldteemalised harjutused

1 Mida tead jätkusuutlikust arengust?

Eesmärk: välja selgitada inimeste teadmised jätkusuutlikkusest.

Aeg: 10–15 minutit

Materjalid:

- Isekleepuvad märkmepaberid
- Pastapliiatsid
- Sein / pabertahvel

Juhend:

1. Anna igale õpilasele kolm märkmepaberit.
2. Küsi, mis on esimesed kolm sõna, mis pähe sõnaga *jätkusuutlikkus*?
3. Palu neil kirjutada iga sõna eraldi märkmepaberile.
4. Palu kõigil oma sõnad tahvlile või seinalle kleepida.
5. Alusta diskussiooni: milliseid sõnu korratakse kõige rohkem? Kas jätkusuutlikkusest on olemas ühtne arusaam?
6. Nüüd kirjuta tahvlile sõnad *ühiskond*, *majandus* ja *keskkond*.
7. Küsi osalejatelt, kuidas iga sõna on jätkusuutlikkusega seotud.

2. Minu ökoloogiline jalajälg

Eesmärk: osalejad arvutavad internetikalkulaatorit kasutades oma ökoloogilise jalajälje ning mõistavad, kuidas nende isiklikud valikud mõjutavad kogu planeeti.

Aeg: 40 minutit

Materjalid:

- Internet

Juhend:

1. Küsi osalejatelt, mis neil ökoloogilise jalajälje peale mõeldes pähe tuleb. Meie ökoloogiline jalajälg hindab seda, kui suurt pinda maad ja ookeaniala läheks vaja, et saada hakkama meie toidu, tarbimise, teenuste, energia ja jäätmete kuluga. See annab meile aimu sellest, mitut planeeti oleks meie tarbimismustrite ülalpidamiseks vaja.
2. Palu osalejatel oma ökoloogilise jalajälje arvutamiseks minna ühele järgnevatest veebilehtedest: <http://www.myfootprint.org/> või www.footprint.org.uk/home.
3. Lase osalejatel vastata järgmistele küsimustele.
 - a. Kui suur on sinu ökoloogiline jalajälg võrreldes riigi keskmisega?
 - b. Nimeta kolm asja, mida sa praegu teed, mis aitavad sinu ökoloogilist jalajälge vähendada.
 - c. Mis on need kolm tegevust, mis sinu ökoloogilist jalajälge suurendavad?
 - d. Mis on need kolm asja, mida sa saaksid teha teistmoodi, et sinu ökoloogiline jalajälg väheneks?

3. Probleemipuu: miks-harjutus

Eesmärk: jõuda probleemi juurteni, mis aitab seda kõige efektiivsemalt käsitleda.

Sammhaaval:

Samm 1 – Aga miks?

Identifitseeri peamine probleem, millega soovid tegeleda ja mille põhjuseid leida. Küsi endalt, miks probleem esineb ja leia vähemalt kaks võimalikku põhjust. Iga kord, kui leiad põhjuse, küsi „Aga miks?“, kuni sa enam edasi minna ei saa.

Samm 2 – Sekkumine

Otsusta, millist nendest põhjustest sa saaksid mõjutada ja millistesse ei ole vaja sekkuda.

Samm 3 – Tagajärjed

Mõttele probleemi negatiivsetele tagajärgedele ja lisa probleemipuule harusid. Igal tagajärjel on omakorda tagajärg, seega lähevad harud aina pikemaks. Otsusta, mitme lühiajalise tagajärgega on sul võimalik tegeleda, et probleemide mõju vähendada.

Kirjuta põhjused ja tagajärjed märkmepaberitele, siis saad need vajadusel eemaldada.

Temaatilised harjutused

Temaatilised harjutused on jagatud programmi viie peamise teema vahel:

1. Vesi
2. Toit
3. Energia
4. Transport
5. Jäätmed

Vee töötuba

Eesmärk:

- a) aru saada vee rollist meie igapäevaelus;
- b) teadvustada vee säästmise ja puhtana hoidmisega seonduvaid probleeme ja võimalikke lahendusi;
- c) tutvustada elustiililepingut.

Tutvustamine (5–10 min)

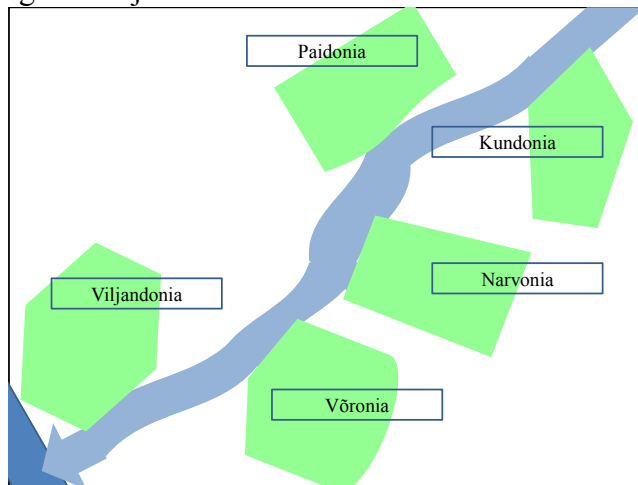
Vaata juhendi teoreetilist osa.

Rollimäng „Piki Isajõge“

Kirjeldus:

Jaga klass viieks rühmaks, kes moodustavad eri linnade elanikud (Kundonia – tsemenditööstus, Narvonia – hüdroelektrijaam, Võronia – loodus, Viljandonia – kalakasvatus, Paidonia – Suurlinn). Jaga igale rühmale nende linna kirjeldus. Loe ette situatsiooni kirjeldus. Palu igal rühmal vastavalt tekstile kaarti täiendada. Anna osalejatele x minutit mõtlemisaega, mille jooksul nad peavad leidma probleeme ja lahendused. Seejärel iga rühm esitleb end (kes nad on; kus elavad ja mida teevad; kuidas nende naaberlinn Isajõge ja nende elu mõjutab; lahendused, mida saavad nemad ja naabrid jõe vee puhtana säilimiseks teha).

Iga rühm joonistab end kaardile.

Isajõgi läbib kõiki linnu. See jõgi on meile kõigile ja et vett puhtana hoida, peame meie, kõikide linnade elanikud, jõe austama.

Rollid:

Kundonia – tsemenditööstus

Paidonia – suurlinn

Narvonia – hüdroelektrijaam

Võronia – loodus

Viljandonia – kalakasvatus

Tekst

Iga rühm põhjendab, miks Isajõgi neile oluline on. Kuidas teiste linnade elanikud Isajõge mõjutavad? Mida saavad nii teiste linnade kui ka nende linna elanikud teha, et Isajõgi püsiks puhtana kõigile nii praegu kui ka tulevikus?

2. Viktoriin

Jaga klass kolme- kuni viieliikmelisteks rühmadeks. Anna igale rühmale leht, kuhu nad kirjutavad vastused. Esita küsimused (järjekorda võib muuta). Anna iga küsimuse vastamiseks 30–60 sekundit. Vastavalt õpilaste vanusele võid mõnele küsimusele anda ette ka vastusevariandid.

Küsimused:

1. Nimeta kolm põhjust, miks inimene vajab vett! *Joomiseks, ainevahetuseks, pesemiseks, ujumiseks, söögitegemiseks, ...*

2. Mitu protsenti maakera pinnast on kaetud veega? *71%*

3. Mitu protsenti maailma koguveest on kõlbulik joomiseks? *1%*

4. Mitmest protsendist veest koosneb inimene? *70%*

5. Mitu liitrit vett tarbib keskmiselt eestlane ööpäevas? *100 l*

6. Mitu liitrit vett läheb raisku ühes ööpäevas, kui jätta kraan tilkuma? *5–26 l*

7. Mitu inimest elab aastal 2025 Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) andmeil ilma joogiveeta? *5 miljardit*

8. Nimeta kolm viisi vee säästmiseks! *Vt peatükk x, lk x*

9. Nimeta kolm viisi, kuidas vee saastumist ära hoida! *Vt peatükk x, lk x*

10. Kuidas on seotud maailmavee tase ja kasvuhooneefekt? *Kasvuhooneefektiga kaasneb kliima soojenemine ning seetõttu hakkavad põhjapoolusel jäämäed sulama, mis tõstab maailma veetaset.*

Tutvusta 15 minutit elustiililepingut (vaata näide).

Toidu töötuba

Eesmärk:

- a) mõelda toidu rollile igapäevaelus;
- b) teadvustada tarbimisharjumuste kujunemist;
- c) tutvustada elustiililepingut.

Tutvustamine (5–10 min)

Vaata juhendi teoreetilist osa.

Pere tarbimiskäitumine

Jaga õpilased suurematesse rühmadesse. Anna igale rühmale 8–10 toidukaupa (või toidupakendit). Selgita, et tegemist on ühe tüüpilise perekonna toidukorvi osaga.

(Põhitoiduainete ostukorvi arvestamine <http://www.emor.ee/jaekaubandus/>)

Palu igal rühmal märkida tabelisse kõik ostetud toiduained ja nende päritolumaad. See info on pakendil kirjas. Jälgi, et toote valmistaja ei läheks segi pakendajaga.

Märkuste lahtrisse palu õpilastel kirjutada, kas toode on nende arvates keskkonnasõbralik. Kas nad on sunnitud just seda kaupa ostma? (Näiteks maitseained on enamasti pärit kaugetest paikadest või on Eesti toode oluliselt kallim.)

Ostunädal

Toode	Päritolumaad	Märkused

Šokolaadimäng

Selle mängu eesmärk on näidata väikeettevõtja raskusi tootmisel ja globaalses kaubanduses. Vajad kuut vabatahtlikku ja eelnevalt ettevalmistatud nimesilti nimedele Valitsus, Pood, Šokolaadivabrik, Vahemees, Toiduaine (mitte kakao) ja Kakaofarmer; ning ühte õiglase kaubanduse šokolaadi, mis on jagatud 24 tükiks (või paberist tehtud šokolaadimudelit, mis on jagatud 24-ks ruudukujuliseks tükiks).

1. Anna kuuetele vabatahtlikule nimesildid.
2. Anna Kakaofarmerile šokolaaditahvel, mis on tasu tema töö eest kakaoubade tootmisel. Palu tal see võtta, aga enne lahkumist peab ta ka teistele nende töö eest maksma. Töötasud on järgmised:

- Toiduained (mitte kakao) kolm ruutu (13%)
- Valitsus neli ruutu (15%)
- Poed viis ruutu (22%)
- Šokolaadifirma kümme ruutu (43%)
- Vahemehed üks ruut (3%)

3. Selgita, et farmerile jääb alles vaid üks ruut, mille eest ennast ja oma perekonda toita, tervise eest hoolt kanda, maja eest maksta, laste hariduse eest tasuda jne.

4. Arutle klassiga, mida see endaga kaasa toob. Küsi, kuidas saaksime aidata, mida omalt poolt teha.

Fair Trade'i ehk õiglase kaubanduse tooted (arutelu)

Küsi õpilastelt, kas nad on Fair Trade'i logoga tooteid näinud. Kas nad teavad, kust on võimalik Fair Trade'i logoga tooteid osta? Miks nad peaksid seda tegema?

Lisainfo: <https://www.fairtrade.ee/>

Tutvusta 15 minutit elustiililepingut (vaata näide).

Energia töötuba

Eesmärk:

- a) aru saada energia tähtsusest meie ühiskonnas ja selle mõju globaalsele soojenemisele;
- b) tutvuda taastuvate ja mittetaastuvate energiaallikatega, et aru saada, kust energia pärineb, kuidas me seda kasutada saame jne;
- c) arutada energia säästmise erinevaid viise, näiteks kodus ja koolis;
- d) tutvustada elustiililepingut.

Tutvustamine (5–10 min)

Vaata juhendi teoreetilist osa.

Ajurünnak

Kust tuleb energia?

Küsi õpilastelt ja kirjuta nende vastused üles.

(võimalikud vastused: elekter, päike, küttepuid, süsi, tuul, vesi jt)

Võimalusel näita erinevaid pilte, mis tähistavad erinevaid energiavorme.

Energiaallikad: taastuv ja mittetaastuv

Näia õpilastele pilte õnnelikust ja kurvast näost. Selgita, miks üks nägu on rõõmus ja teine kurb. Rõõmsa näo pilt tähistab taastuvat energiaallikat, mis kestab igavesti.

Kurva näo pilt tähistab taastumatut energiaallikat; ühel päeval saab see otsa ja ei tule enam tagasi. Siis on see probleem.

Kutsu endale appi vabatahtlik, kellega koos jaga energiaallikad kahte rühma, tähistades need rõõmsa või kurva näo pildiga.

Osuta kurva näo piltidega tähistatud energiavarudele: siia kuuluvad nafta, gaas ja põlevkivi, mis pärinevad maakera eri kihtidest. Ühel päeval saavad sedasorti energiaallikad otsa ja juurde neid enam ei teki.

Küsi, kes õpilastest teab, millist taastumatut energiavaru kasutame me kõige rohkem. Vastus – nafta.

Kes teab, milleks me naftat kasutame? Võimalusel toeta arutelu selgitavate piltidega.

Siin on veel üks probleem – kuidas mõjutab nafta keskkonda? Osuta pildile, kus on auto ja kütusejaam; lisa tehase, veoauto ja muud pildid. Vastus – saastamine.

Saastamine mõjutab globaalset soojenemist. Kontrolli, et õpilased saavad selle termini tähendusest aru!

(Selgitus: see tähendab, et maailm muutub iga aastaga soojemaks, mandrijää sulab, on rohkem üleujutusi ja ekstreemseid ilmu, külmad talved ja palavad suved, rohkem vihma sadu ja põudu jne!)

Mida me veel naftast valmistame? Vastus – plastik! Võimalusel näita pilte. Millised esemed siin klassis on tehtud plastikust? Küsi õpilastelt.

Me oleme vastakuti tõeliselt suure probleemiga! Me kasutame nii palju naftat, et varsti saab see otsa, samal ajal saastab nafta kasutamine keskkonda. Milline võiks olla lahendus? Meil tuleb rohkem plastikut taaskasutada ja taastoota. Veel on vaja vähendada energia tarbimist ja panustada taastuvenergia kasutamisse.

Ajurünnak:

Kuidas me energiat kasutame? Vastus – elekter.

Milleks on elekter vajalik? Küsi õpilastelt ja kirjuta vastused üles.

Nüüd uurime, millised kodumasinad kõige rohkem energiat tarbivad. Pea meeles, et kõik, mis toodab soojust, tarbib ka elektrit. Mõtle, millised on sinu kodus need masinad, mis töötavad kaua ja on igapäevaelus hädavajalikud.

1. Kodutehnikaharjutus:

Rühmita õpilasi: kui palju energiat tarbib iga kodumasin?

Pange elektri tarbimise tase kodutehnikaga kokku. Arutle vastuste üle.

2. Maja, mis ei ole keskkonnasõbralik – tuvasta probleemid!

Jaga õpilased rühmadesse. Ühes rühmas on kuni kolm õpilast. Jaga rühmadele töölehed. Õpilased arutlevad maja üle ja märgistavad igas ruumis probleemsed kohad. Arutle, mis kohad need on ja mida saab teha energia säästmiseks.

Arutle, kus me koolis raiskame rohkem energiat ja mida saab teha energia säästmiseks.

Tutvusta 15 minutit elustiililepingut (vaata näide).

Transpordi töötuba

Eesmärk:

- teadvustada meie igapäevase transpordivahendi valiku mõju ümbritsevale keskkonnale;
- arutleda tulevikutrendide ja selle üle, kuidas meie praegune tegevus tulevikku mõjutab;
- tutvusta elustiililepingut.

Tutvustamine (5–10 min)

Vaata juhendi teoreetilist osa.

Igapäevane liiklus

Jaga õpilased rühmadesse. Palu neil üles kirjutada, missuguseid liiklusvahendeid rühma liikmed ühe päeva jooksul kasutasid. Tehke üheskoos kokkuvõtte, märkides tabelisse liiklusvahendi abil läbitud kilomeetrite arv.

Liiklusvahend km km km km km km km km kokku

Auto

Buss

Tramm, troll

Jalgratas

Muu

Arutlege, kas kasutasite liiklusvahendeid arukalt. Kas mõne sõidu oleksite võinud asendada jalutuskäiguga? Kuidas mõjutavad erinevad liiklusvahendid keskkonda?

Galerii „Minu transport tuleviku Eestis“

Jaga klass 3–5liikmelisteks rühmadeks. Anna igale rühmale suur paber, kuhu nad saavad joonistada. Eesmärk on kujutada Eestis kasutatavat transporti 50/100 aasta pärast. Ülesande lihtsustamiseks võib ette anda küsimused, millest mõtlemisel lähtuda. Aega anna 15 minutit. Iga rühm esitleb oma joonistust.

Suunavad küsimused:

1. Millise transpordivahendiga sa liigud?
2. Mis on saanud autodest, lennukitest, jalgratatest, laevadest?
3. Millist kütust tulevikutransport kasutab?
4. Mis on saanud praegu kasutusel olevatest kütustest, nagu bensiin, diisel, elekter, gaas? Miks? (Reaktiivmootorid)
5. Kas ja kui palju saastab tulevikutransport keskkonda?

Ristsõna.

Küsimused:

Millise kütuse abil liiguvad trollid ja trammid? *Elekter*

Autosõidul tekkiv heitgaas. *Süsihappegaas*

Üks halb efekt, mida põhjustab süsihappegaas. *Gloaalne soojenemine*

Keskkonda mittedaastav auto töötab selle kütusega. *Gaas*

Keskkonnasõbralik transpordivahend. *Ühistransport*

Keskkonda säästev päev. *Autovaba päev*

Mitu tonni heitgaase tekkis Eestis 2007. aasta seisuga ühe inimese kohta? *Üheksa*

Keskkonnasõbralik ja tervislik transpordivahend. *Jalgratas*

[http://puzzlemaker.discoveryeducation.com/CrissCrossSetupForm.asp?campaign=flyout_teachers_puzzle_crisscross.](http://puzzlemaker.discoveryeducation.com/CrissCrossSetupForm.asp?campaign=flyout_teachers_puzzle_crisscross)

Tutvusta elustiililepingut.

Jäätmete töötuba

Eesmärgid:

- uurida, kuidas jäätmed tekivad ja keskkonda mõjutavad;
- õppida, kuidas tarbida vähem, taaskasutada ja taastoota. Teeme järeldusi;
- vaadata, kuidas meie söögivalikud keskkonda mõjutavad;
- tutvustada elustiililepingut.

Tutvustamine (5–10 min)

Vaata juhendi teoreetilist osa.

1. Prügikott jäätmetega (10 min)

Jaga kuulajad rühmadesse. Jaga igale rühmale kott puhta prügiga koos töölehe ja kolme pappkarbiga. Üks pappkarp võiks olla kollane, teine sinine ja roheline vastavalt Eestis vastuvõetud prügisorteerimissüsteemile:

Nimetus	Ümbertöödelda	Taaskasutada	Prügilasse viia
Hommikuhelbekarp			
Plastikust jäätisekarp			
Plastikust puuviljaalus (ilma kaaneta)			
Plastikpudel			
Ajaleht			
Porgand			
Krõpsupakk			
Fooliumtaldrik			

Lase rühmal töölehele märkida, millisesse kategooriasse iga ese kuulub, ja võimalusel pakkuda viise, kuidas neid saab taaskasutada. Arutlege lahendusi koos.

Ainuke ese, mis tuleb otse prügilasse saata, on krõpsupakk, kuna see on valmistatud komposiitmaterjalidest – fooliumist ja plastikust.

(3. ja 4. klassiga tuleb rohkem tähelepanu pöörata just sorteerimise ja kategooriate peale. 5. ja 6. klassi ja vanematega rõhu rohkem „miks“ küsimusele).

Jäätmeteemalised veebilehed

- * <http://www.bioneer.ee> - MTÜ Ökomeedia
- * <http://www.uuskasutus.ee> - MTÜ Uuskasutus
- * <http://www.eesringlus.ee> - MTÜ EES-Ringlus
- * <http://www.eto.ee> – Eesti Taaskasutusorganisatsioon
- * <http://www.eestipandipakend.ee> – Eesti Pandipakend OÜ
- * <http://www.taaraliit.ee/> - MTÜ Taara Liit
- * <http://www.pakendiringlus.ee> – Eesti Pakendiringlus
- * <http://www.tallinn.ee/prugihunt> - Prügihundi kampaania
- * <http://www.tallinn.ee/keskkond> - Koondinfo Tallinna kohta
- * <http://www.ragnsells.ee> - Ragn-Sells AS
- * <http://www.cleanaway.ee/> - AS Cleanaway

2. Jäätmete lagunemine

Rühmatöö. Õpilased saavad erinevad pilte, mille peal on näiteks joogipurk, klaaspudel, piimakarp ja tööleht. Tuleb ära määrata iga eseme lagunemise aeg. Õpilased arutlevad omavahel ja leiavad esemed, mida ei saa taaskasutada või ümbertöödelda, võimalusel pakuvad ka lahendusi. Rõhk on terminitest *jäätmed*, *tarbimise vähendamine*, *taaskasutamine* ja *taastötlemine* arusaamisel.

3. Teeme täisringi (3 min)

Rõhutame taaskasutatud materjalidest valminud toodete ostmise olulisust, sest ainult siis on taaskasutamine mõttekas. Arutleme, milliseid taaskasutatud materjalidest valmistatud tooteid saab meie kauplustest osta: näiteks vanadest rehvidest tehtud pinalid, plastiktassidest valmistatud kirjutusvahendid jne (kasuta info leidmiseks internetti, seal on erinevad veebilehed toodete nimekirjadega).

4. Hea eine karp, halva eine karp (10–15 min)

See, mida sa sööd, mõjutab keskkonda!

Pane kokku einepak. Selleks on vaja erinevaid toite või toidupilte, näiteks kodused või kauplusest ostetud võileivad, kodumaised ja eksootilised puuviljad, värske juust ja sulatatud just jne. See on hea harjutus säästliku eine illustreerimiseks.

Kutsu kaks vabatahtlikku, kelle ülesanne on jagada pakutud toiduained kaheks rühmaks – heaks ja halvaks eineks. Vabatahtlikud peavad selgitama, miks nad sellise valiku tegid. Arutage nende lahendusi ühiselt. Siin on hea võimalus rääkida jäätmete, taastötlemise ja keskkonnajälje kohta. Kohanda diskussiooni vastavalt kuulajate vanusele.

See on ka sobiv koht, kus arutleda meie tegevuste ja tagajärgede üle.

Tutvusta 15 minutit elustiililepingut (vaata näidet).

Globaalse soojenemise teemaline lavastus

Töötoa võib soovi korral asendada ka globaalse soojenemise teemalise lavastusega.

Mina ja minu maailm

Tegelased:

Kapten Kiirlahendus

Maailm

Inimesed

Jutustaja (selles rollis võib olla mitu inimest)

Dekoratsioonid ja rekvisiidid:

PowerPoint (kui võimalik)

kaks tooli

Maailma tegelase t-särk või peakate

Inimeste tegelase t-särk või peakate

Kapten Kiirlahenduse kostüüm

Rühma jaoks ajakirjad, metallpurgid, pudelid; päikeseprillid tegelasele Inimesed

Jutustaja jaoks taaskasutatavatest materjalidest tehtud pliiaatsid

Kirjeldus:

Lava või avaram ruum, lava keskel on kolmemeetrise vahega kaks tooli. Kui võimalik, siis ilmuvad tegelased lavale kardina või nurga tagant, et publik neid ei näeks. Jutustaja on lava ääres või poodiumil ning kasutab mikrofoni.

Joonis: Be the Change!

Selgita õpilastele, et siin hakkavad toimuma esitlused, seminarid ja töötoad. Peaesmärk on päeva lõpus allkirjastada elustiilileping. Hakkame rääkima tarbimisest – tee kindlaks, et õpilased saavad aru, mida see sõna tähendab.

Joonis: Maailm

Jutustaja: Me jutustame teile ühe loo, mille tegelasteks on kaks väikest inimest, kes üritavad karmis universumis hakkama saada. Tervitame meie tegelasi: Inimesed (*tuleb välja ja kummardab*) ja Maailm (*tuleb välja ja kummardab*).

Jutustaja: Maailma rolli mängib (*õpilase nimi*).

Joonis: Imeline maailm

Jutustaja: Kujutage ette, et Maailm esindab mitut miljonit kuupmeetrit maad, merd, mägesid, jõgesid, metsa, aasu, miljoneid elevante, sipelgaid, tiigreid ja teisi elusolendeid, kes kõik on meie keskkonna osa!

(Õpilase nimi) mängib tegelaskuju Inimesed.

Joonis: Inimesed

Jutustaja: Meid on kuus miljardit sellist inimest nagu mina ja sina.

Me jagame publiku kaheks – üks pool on koos Maailmaga ja teine pool Inimestega.

(Pöördu Maailma rühma poole) Kui me hakkame rääkima asjadest, mis toimuvad maailmas, siis on (pöördu Maailma tegelase poole ja ütle tema nimi) kas rõõmus või kurb. Jälgige teda hoolikalt, et näha, kuidas ta ennast tunneb. Nii et kui mina ütlen „Energia säästmine on maailmale hea“, tõstate teie koos Maailmaga käed üles ja lehvitate neid.

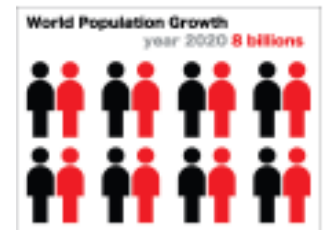
(Pöördu Inimeste rühma poole) Kui me hakkame rääkima asjadest, mis on seotud inimestega, siis on (pöördu Inimeste tegelase poole ja ütle tema nimi) kas rõõmus või kurb. Jälgige teda hoolikalt, et näha, kuidas ta ennast tunneb. Nii et kui mina ütlen „Inimestele meeldib kõikjal autoga sõita“, tõstate teie koos Inimestega käed üles ja lehvitate neid.

Nüüd kui me teame, mida me teeme – mõtleme sellest, mis on hea inimestele ja maailmale, võime edasi minna.

Maailm: Mina tahaksin küll midagi öelda. Inimesed – teie häält võetakse alati kuulda, aga keda huvitab see, mida tunneb Maailm? Millal mina rääkida saan? – Kas te teate, et inimesed tarbivad peaaegu poole maailmas toodetud hüvedest, nagu toiduained, puud ja loomad?

Joonis: Inimeste arvu kasv

Iga päev sünnib peaaegu 80 000 inimest!! See on hea inimeste jaoks (Inimeste rühm lehvitab käsi). Minu jaoks see aga eriti hea ei ole (Maailm näitab, et talle see ei meeldi – pöidlad alla).

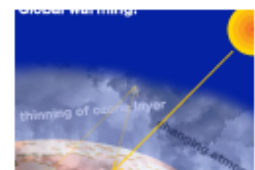

Kapten Kiirlahendus (ilmub lavale): Tere! Minu nimi on Kapten Kiirlahendus ja mul on kiire lahendus igale probleemile. Võite mind usaldada! Ha-ha! Ülerahvastatuse probleem on nii lihtne! Sööge mõned inimesed ära! Toiduaineid on vähe, aga inimesi on palju! Sööge mõned inimesed ära ja maailmas hakkab taas valitsema tasakaal.

Jutustaja: Minu meelest on see KOHUTAV lahendus. Mida teie arvate? Kas siin on keegi, kellele see lahendus meeldib?? Seda ma ei arvanudki. Mine ära, Kapten Kiirlahendus. Me ei hakka inimesi sööma, küll aga peame proovima aeglustada inimkonna kasvu.

(Kapten Kiirlahendus lahkub torisedes lavalt)

Joonis: Globaalne soojenemine

Jutustaja: Veel üks tõsine mure inimeste ja maailma vahel on globaalne soojenemine. Kes teab, mis see on?

Maailm: Jah, ma tunnen, kuidas muudkui soojenen ja soojenen. See ei ole hea tunne, aga inimestel on ükskõik. Nad saastavad minu õhku, sõidavad autodega, lendavad puhkusele, kütavad talvel oma majad soojaks ja jahutavad need suvel kliimaseadme abil maha. Hea inimestele, kes ei hooli (*Inimeste rühm lehvitab käsi*), aga halb minu jaoks – meie Maailma jaoks (*pöidlad alla*)!

(Inimeste tegelane paneb päikesepillid ette)

Jutustaja: Üks hetk! Kes viimasena naerab, naerab paremini. Mulle tundub, et see viimane on Maailm. Kas te teate, mis toimub maailmas, kui õhutemperatuur tõuseb? (*kuula vastuseid, mida publik pakub*) – õige!

Joonis: Üleujutus

Jäämäed sulavad, meretase tõuseb ja uputab üle kaldal olevad asulad.

Kliima muutub: orkaanid ja tornaadod sagenevad, ja inimestel on üha raskem leida ohutut elamispaika!

Joonis: Globaalse soojenemise ahi

Maailm: See on halb minu jaoks – meie Maailma jaoks (*pöidlad alla*). Kliima muutumine mõjub väga-väga halvasti ka inimestele (*pöidlad alla*)!

(Inimeste tegelane võtab päikesepillid ära)

Kapten Kiirlahendus (*ilmub lavale*): Ei-ei! See ei ole mingi probleem – võime selle lihtsasti lahendada! Maagilised vaibad!”

Joonis: Maagiline vaip

Kapten Kiirlahendus: Andke lihtsalt kõigile maagiline vaip ja nad saavad lennata ükskõik kuhu, just nagu Aladdin. Nii ei teki reostust ega heitgaase! Kõige kiirem ja lihtsam liikumise viis. On ju tore!

Jutustaja: Kapten, Aladdin on muinasjutust pärit! Lendavaid vaipu pole olemas! (*Pöördu publiku poole: küsi, kas keegi neist on kunagi lendavat vaipa näinud.*) Sa oled nii rumal! (*paus*) Kui sa ei oska head lahendust pakkuda, siis mine ära ja ära sega! Me ei saa niisama autosid ja lennukeid ära kaotada, meil on vaja leida selliseid lahendusi, mis ei reosta keskkonda.

(Kapten Kiirlahendus lahkub pomisedes)

Joonis: Emake Maa

Jutustaja: Paljud inimesed mõtlevad Maast nagu meie kõigi emast – räägime palju Emakesest Loodusest!

Kuid vaadake, kuidas me temaga käitume?!

Joonis: Prügila

Jutustaja: Eestis toodetakse aastas umbes 320 kilogrammi prügi inimese kohta. Suurem osa nendest jäätmetest viiakse prügimäele.

(Jutustaja rääkimise ajal näitab Inimeste tegelane Maailmale ajakirju, plasttopse, purke ja muud prügi.)

Kui oleme rikkamad, siis me tarbime rohkem ja viskame rohkem ära. Hea inimestele, kes ei hooli. *(Inimeste rühm lehvitab käsi)*

Kohutav Maailmale! *(Pöidlad alla)*

Joonis: Prügilate kaart

Maailm: Vaadake seda kaarti. Täppidega on märgistatud prügilad ja neid tuleb järjest rohkem juurde. Kas te tahate, et kogu meie maailm muutuks üheks suureks prügimäeks? Mina, Maailm, olen neist tüdinanud. Prügilad mõjuvad mulle halvasti, ma lausa vihkan neid.

Kapten Kiirlahendus *(ilmub lavale):* Vabandage?! Kas võib midagi öelda?!

Jutustaja (karjudes): Me juba teame, mis sul öelda on!

Kapten Kiirlahendus: Palun ärge karjuge – minu meelest on see probleem lihtne! Milleks asju ära visata? Me võime ju klaaspudeleid taaskasutada, toidujäätmetest komposti teha või vanapaberit uuesti kasutada? Me võime nii isegi raha teenida!

Jutustaja: Vot see ei ole üldsegi rumal idee, Kapten Kiirlahendus! Õigupoolest oleme me sellega juba algust teinud: töötleme ümber paberit, toidujäätmeid, pudeleid ja purke... Aga meil on veel palju teha, kui tahame, et meie planeet ärkaks üles ning muutuks taas õnnelikuks!

(Maailm jagab oma toetajatele ümbertöödeldud materjalist asju)

Joonis: Tarbimise langetamine, taaskasutamine, ümbertöötlemine

Jutustaja: On aeg vähendada prügi kogust, mida me toodame; taaskasutada, mida on võimalik ja ümbertöödelda seda, mida saab. Meil on vaja luua süsteem, sest pole ju mõtet toota kaupa ümbertöödeldud materjalist, kui seda ei osteta. Niisiis on aeg osta näiteks ümbertöödeldud materjalist tehtud pastapliiatseid. *(demonstreerib selliseid pastakaid ja teisi esemeid)*

Vaadake, see on tehtud ümbertöödeldud paberist. Ümbertöödeldud paberit peame kindlasti kasutama ka koolides. Teine asi, mida võime me taaskasutada, on riided.

Joonis: Eetiline mood

Kas keegi teist on kunagi ostnud riideid kasutatud riidete kauplusest? Tasub proovida – see on odavam ja huvitavam! Astuge sellisesse kauplusse sisse ja vaadake, mida nad pakuvad. Tooge omad vanad riided kaasa, ärge visake neid prügikasti. Kuidas teile meeldib selline moestiil, kus kasutatakse ümbertöödeldud riideid?

Hea inimestele (*Inimeste toetajad lehvitavad käsi*) ja hea Maailmale (*Maailma toetajad lehvitavad käsi*).

(*Nii Inimesed kui ka Maailm on õnnelikud. Kapten Kiirlahendus naeratab rõõmsalt keset lava.*)

Jutustaja: Täname teid, Kapten, aga lähme edasi.

(*Kapten Kiirlahendus lahkub kummardusega.*)

Veel üks suur probleem inimeste jaoks on seotud sellega et inimesed vajavad toitu, aga seda saab ainult Minu Maailmast! Aja jooksul on inimesed muutunud ahneks.

Joonis: Puuviljad

Inimesed tahavad saada samu värskaid puu- ja juurvilju aasta läbi. Nad tahavad seda soodsalt ja kohe praegu. Nad tahavad saada seda, mida nad tahavad, millal nad tahavad. Seda nimetatakse valikuks ja inimestele see meeldib. Nad arvavad et see on hea. (*Inimeste toetajad lehvitavad käsi.*)

Joonis: Ruudulised arbuusid

Maailm: Ruudulised arbuusid. Ma pöördun teie poole, inimesed. Teie tahate, et maailmas oleks kõik nii, nagu teie soovite. Kuna ruudulisi arbuuse on lihtsam pakkida, siis nad tahavad neid. Nemed tahavad kõige läikivamaid puuvilju ilma ühegi kriimuta. Kas te teate, kuidas selline tulemus saavutatakse? (*küsige õpilaste käest*). Ma ütlen teile. Nad pihustavad mind jubedate kemikaalidega. Ma vihkan neid. Inimestele ei mõju nad samuti hästi. Miks kemikaalid teile kahjulikud on? (*küsi Inimeste tegelase ja õpilaste käest. Räägi neile veest, kaladest ja puhtast õhust.*)

Keskkonna saastamine. Selleks, et saada aasta ringi värskaid puu- ja juurvilju, peab neid kohale tooma tuhandete kilomeetrite kauguselt.

Joonis: Lennuki pilt

See saastab jälle omakorda keskkonda. Kas see on mulle kasulik? (*Küsi õpilastelt.*) Õige, see ei ole kahjulik mitte ainult mulle, vaid ka inimestele (*pöidlad alla*).

(Inimesed ja Maailm tunnevad ennast halvasti. Lavale jookseb Kapten Kiirlahendus, tema silmad säravad, tal on idee!)

Kapten Kiirlahendus: Jah! Jah! Ma oskan seda probleemi ka lahendada!! See on väga lihtne! Me õpime mulda sööma!

Joonis: Mullatükid

Kapten Kiirlahendus: Muld! Ma mäletan, kuidas me väikeste lastena mullast kooke tegime, ja need olid nii maitsvad! Mulda on palju, seda on kõikjal. Mitte keegi ei peaks nälgima.

Jutustaja: Andestage – ta läheb jälle hulluks! Kuid kusagil tema kummalise aju sees peitub hea idee.

Jutustaja: Kui inimesed hakkaksid rohkem sööma oma kodu läheduses kasvatatud juur- ja puuvilju, siis kaoks ka vajadus kaugelt maalt nii palju toiduained tuua. Samuti oleksid toiduained värskemad. Me peame tootma selliseid toiduaineid, mis oleksid head nii tarbijale kui ka planeedile. Kuid siin on ka teine probleem – kes meie toitu valmistab?

(Küsige õpilastelt.)

Talumehed. Paljudes vaestes riikides elavad talumehed vaesuses.

Joonis: Logo «Fair trade»

Jutustaja: Kes teab, mida see logo tähendab? *(Küsige õpilastelt.)* Fair Trade ehk õiglane kaubandus tähendab seda, et talunikud saavad oma töö eest õiglast tasu. Praegu läheb suurem osa rahast suurtele ettevõtetele, kes tahavad ostjatele pakkuda aina odavamalt kaupa. Mida saab siis talupoeg teha, kuidas ta saab väärilt elada ja samal ajal keskkonna eest hoolitseda?

Kapten Kiirlahendus: Pange need ihned põrsad luku taha ja visake võti minema. Koristage nad oma teelt ja las talupojad saavad oma töö eest õiglast tasu!

Joonis: Talupojad Fair Trade'i süsteemis

Jutustaja: Ära lange äärmustesse, Kapten! Meil on vaja neile vaid selgeks teha, et ostjad ja tarbijad hoolivad sellest, kuidas talunikku ja töötajaid koheldakse, ja teha nii, et inimesed ostaksid Fair Trade'i logoga kaupu.

Küsi õpilastelt:

Kas teate, milliseid kampaania logoga tooteid te saate kauplusest osta?

Selliseid tooteid ostes ei aita te mitte ainult inimesi, vaid ka Maailma ja keskkonda, sest tänu sellele saavad talunikud maa eest paremini hoolt kanda. Sel viisil on nii Inimesed kui ka Maailm õnnelikud (*pöidlad üles*).

Jutustaja: Oleme nüüd rääkinud mitmel teemal, mis aitavad meil säästlikumalt elada. Niimoodi, et Inimesed ja Maailm töötaksid koos. Keskkonnasäästlikkuse idee on keeruline, aga tegelikult on nii, et kui sa midagi säästad, siis see kestab edasi. Lihtsaim viis seda selgitada on lausega „Natuke kõigile igavesti.“

Joonis: Natuke kõigile igaveseks

Jutustaja: „NATUKE – KÕIGILE – IGAVESTI!“ – korrake seda minuga koos: „NATUKE – KÕIGILE – IGAVESTI!“ See tähendab osasid asju, millest jätkub kõigile igavesti.

Joonis: Diagramm

Maailm: Kõrvalt vaadates tundub, et pigem palju osadele inimestele ja teiste pärast pole vaja muretseda. Teie, inimesed, lihtsalt ei oska jagada.

Jutustaja: See on vist tõesti nii. Kui me tahame elada jätkusuutlikult, peame mõtlema kolmele asjale.

Esiteks peame mõtlema, kuidas Maailma õnnelikuna hoida. Tuleb hoolida loodusest ja keskkonnast.

Teiseks on vaja mõelda inimestele, hoolitseda selle eest, et ühiskond oleks rahul. Selleks on vaja tööd, kodu ja toitu. Aga on veel ka kolmas asi...

(Ilmub Kapten Kiirlahendus rahamärgiga)

Jah, Kapten Kiirlahendus. See on raha. Me kõik vajame millekski raha. Tänu Kapten Kiirlahendusele saime aru, et kõigile meie planeedi probleemidele ei ole kiireid lahendusi. Seetõttu on vaja mõelda oma tegevuse mõjust keskkonnale ja loodusele, inimestele ja inimkonnale – tuleb hoolitseda selle eest, et kõigile jätkuks piisavalt. Ning ka piisavalt raha oma plaanide elluviimiseks. Ärge unustage neid aspekte.

Näita slaide

keskkond/loodus
inimesed/ühiskond
raha – säästlikkus

Meil on ainult üks Maailm ja sellepärast hakkamegi koos tööle ja täidame elustiililepingut, et elada viisil, mis on jätkusuutlikum, nii et...

Joonis: Süda

jutustaja: Minu Maailm ja Mina võiksime elada harmoonias.

(Selle monoloogi jooksul Inimeste ja Maailma tegelased kallistavad.)

Kapten Kiirlahendus: Vaadake-vaadake!! See on kõige parem lahendus – planeet peab armastama inimesi sama palju, kui inimesed armastavad teda. Tänan! Suur-suur tänu!

OSALEJA TAGASISIDE

Projekt: _____

Tegevus: _____

1. Kuidas vastas projekt Sinu ootustele?

(1 – ei vastanud üldse, 5 – vastas täpselt _____)

2. Mis meeldis Sulle kõige rohkem?

.....
.....
.....

3. Mis oleks võinud olla teisiti?

.....
.....
.....

4. Muud kommentaarid

.....
.....
.....

5. Kui soovid osaleda tulevikuprojektides, jäta oma meiliaadress.

.....

kuupäev: _____ **nimi ja allkiri:** _____

Aitäh!

ELUSTIILEPING

Kirjuta iga nädala ruudustikus ülemisele reale valitud lubaduste numbrid. Kõigil päevadel, mil oled lubadust hoidnud või täitnud, tee õigesse kasti ristike. Iga nädala lõpus võta oma vanematelt või õpetajalt alkiri, kes kinnitavad, et sa oled lubadusi täitnud.

NÄDAL 1									
E									
T									
K									
N									
R									
L									
P									

Kuupäev _____

Alkiri _____

NÄDAL 2									
E									
T									
K									
N									
R									
L									
P									

Kuupäev _____

Alkiri _____

NÄDAL 3									
E									
T									
K									
N									
R									
L									
P									

Kuupäev _____

Alkiri _____

NÄDAL 4									
E									
T									
K									
N									
R									
L									
P									

Kuupäev _____

Alkiri _____

SÄÄSTLIKKUS KUI ELUSTIIL!

Nimi _____
 Klass _____
 Kool _____

Palun märgi antud keskkonnasõbralike tegevuste valikust, mida sa teed alati, mõnikord või mitte kunagi ning tõmba ring ümber nendele viiele tegevusele, mida sa lubad teha järgmisel neljal nädalal.

	Alati	Mõnikord	Mitte kunagi		Alati	Mõnikord	Mitte kunagi
1. Kustutan tuled, kui olen viimane, kes ruumist lahkub.	☐	☐	☐	9. Poes kasutan ühekordsete kilekottide asemel riidest poekotti.	☐	☐	☐
2. Lülitan teleri, raadio ja arvuti välja, mitte ei hoiä neid ooterežiimil.	☐	☐	☐	10. Juur- ja puuvilju eelistan osta võimalikult väikeses pakendis.	☐	☐	☐
3. Hambaid või käsi pestes keeran veekraani kinni.	☐	☐	☐	11. Eelistan kodumaiseid tooteid välismaistele.	☐	☐	☐
4. Eelistan duši all käimist vannile.	☐	☐	☐	12. Minu isiklik lubadus (mõeldud neile, kes eelnevaid punkte juba täidavad).			
5. Enne autoga sõitmist mõtlen alati teekonna pikkusele. Väikeste vahemaade läbimiseks kasutan jalgratast või lähen jalgsi.	☐	☐	☐	_____			
6. Mänguasjade ja foto- ja video-kaamerates kasutan võimaluse korral alati akupatareisisid.	☐	☐	☐	_____			
7. Kui laadimine on lõppenud, eemaldan telefonilaadija pistikupesast.	☐	☐	☐	_____			
8. Aitan kodus prügi sorteerida: panen eraldi taaskasutatavad purgid, klaaspakendid, vanapaberi ja toidujäätmed.	☐	☐	☐				

Minu lubadused

SERTIFIKAAT

Programm "Säästlikkus kui elustiil"

See sertifikaat tõendab, et

**Säästlikkus
kui elustiil**

on edukalt läbinud projekti "Säästlikkus kui elustiil" töötoa ja täitnud oma isikliku elustiililepingu ning omab seeläbi põhjanevaid teadmisi säästliku elustiili rakendamiseks.

Vassili Golikov
Programmide direktor
Sillamäe Lastekaitse Ühing

Programm "Säästlikkus kui elustiil"

Projekti rahastab Keskonnavesteeingute Keskus keskkonnateadlikkuse programmi raames ja toetavad Tallink Grupp, Tallink Hotels, Toila Spa Hotel ja Peace Child Eesti

www.sustainable.sscw.ee

Sillamäe Lastekaitse Ühing
~SILLAMÄE SOCIETY FOR CHILD WELFARE~

TALLINK

KONKURSI „SÄÄSTLIKU ELUSTIILI MEISTER“ PAREMAD TÖÖD

Projekti „Säästlikkus kui elustiil“ raames korraldati aktiivsemate noorte osalejate tunnustamiseks esseekonkurss „Säästliku elustiili meister“, kuhu laekunud esseede seast valitud parimad tööd oleme trükinud ka selles brošüüris. Lisainfot konkursi kohta leiab aadressil www.sustainable.sscw.ee

Minu elustiil – säästlikkus! Mis see on?

Leida Pikas (1. koht), Avinurme Gümnaasiumi 8. klass

Säästliku elustiiliga inimene mõtleb, käitub ja elab keskkonda säästvalt. Ta tarbib otstarbekalt, pooldab taaskasutust, eelistab kodumaist ja tervislikku toitu, sorteerib jäätmeid ning liigub palju jalgsi. Milline on minu elustiil? Kas see on keskkonda säästev?

Teades, et osadel inimestel maailmas puudub kodudes veevarustus ja kanalisatsioon ja mõnes riigis on puhta vee varud väikesed, tundub kraanivee niisama joosta laskmine suure raiskamisena. Duši all olles, hambaid pestes või midagi veega puhastades keeran alati veekraani vahepeal kinni ja püüan olla kokkuhoidlik.

Jäätmeid sorteerime perega juba mitmendat aastat. Tavaliselt viin olme- ja paberijäätmed vastavasse konteinerisse kodumaja juures. Klaas- ja plasttaara sorteerin ning toimetan taaraautomaati. Nooremana viskasin patareid ja kodukeemiapudelid koos olmejäätmetega prügikasti. Vanemana sain aru, et minu tegevusviis on vale ja kahjustab loodust, sest ohtlikud jäätmed reostavad mulda ja imuvad põhjavette. Nüüdsest panen erinevad kodukeemiapakendid eraldi kasti ning need lähevad vastavasse konteinerisse.

Arvan, et kõige rohkem olen püüdnud elektrit kokku hoida. Kustutan toas tule, kui seda vaja pole ning lugedes ja õppides kasutan laelambi asemel laualampi. Elektrilisi kodumasinaid ja tehnikat on meie korteris päris palju ning üritan jälgida, et need oleksid võimalusel välja lülitatud.

Isa on meie peres korduvalt rõhutanud, et kõige rohkem saastavad loodust ja on halvad auto tervisele lühikesed autosõidud. Seega eelistan kooli minna ja väiksemaid vahemaid läbida jala. Suvel ja kevadel sõidan palju rattaga. Keskkonna säästlikkuse mõttes peaksin eelistama ühistransporti sõiduautole, kuid Avinurmes elades on seda sageli raske teha. Näiteks Mustvee muusikakooli on mul võimalik sõita ainult autoga, sest Avinurmest ei lähe peale minu koolipäeva Mustveesse ühtegi bussi.

Leian, et minu elustiil on suures osas säästlik, kuid saan nii mõndagi veel teisiti teha. Näiteks ostan sageli trenniminekuks kaasa pudelivee, mis on kallis ja mille pakend reostab loodust. Olen küll muretsenud joogiveepudeli, mida saan kraaniveega täita, kuid tihti unustan seda teha ning siis on lihtsam vett poest osta.

Eelistan eestimaist toitu eelkõige selle hea maitse ja tervislikkuse pärast, kuid pean poest kindlasti vähem ostma plastkarpidesse pakendatud tooteid ning poekotina kasutama riidekotti kilekoti asemel. Sageli viskan kergekäeliselt asju ära, kuigi saan kindlasti midagi neist taaskasutada.

Saan aru, et mida rohkem ma tarbin, seda rohkem ma saastan. Mõnikord ei ole lihtsalt võimalik vähem tarbida, sest pesu ja nõusid on vaja pesta, õppimiseks arvutit kasutada ja söömiseks toitu osta. Minu elustiil algab minu enda mõtlemisest, käitumisest, harjumustest ja valikutest. Seega see, kui säästlik on minu eluviis, oleneb minust endast.

Minu elustiil – säästlikkus! Mis see on?

Eliise Tamme (2. koht), Toila Gümnaasiumi 8. klass

Minu elustiil ei ole veel 100% säästlik. Mina alles avastan säästlikkuse esimesi samme ja proovin seda enda ja oma pere igapäevaseks harjumuseks muuta. Vahel on see raske, aga teatud olukordades on see nii loomulik. Minu jaoks on säästlikkus mitte kulutada rohkem kui vaja ning tarbida võimalikult looduslähedaselt.

Minu suurde perre kuulub kuus liiget. Me ostame harva valmistoitu, teeme söögi ise. Prügi sorteerime meelsasti ja kuna meil on oma maja ja aiamaa, siis kompostiks sobib kõik, mis on biolagunev.

Kodu on meil nii kaasaegne kui ka ökoloogiline. Meil on puidust põrandad, seinad, lauad ja ukсед, miinuseks on vaid plastikaknad. Selline kodu on soe, hubane ja ka modernne, aga koristada ja pesta on seda raskem kui linnakorterit.

Säästlikkust saab igapäevaselt oma elustiiliga muuta. Ma ei kasuta liigselt elektrit, ma ei reosta loodust, vaid sorteerin igapäevaselt prügi ja võtan omaks asjade, riiete taaskasutamise. Kellegi vana on kellegi uus.

Elektri liigset kulutamist meie peres pole, seda säästab juba elektri kõrge hind, aga vahel ununeb ikka lamp kuskil toas põlema.

Säästlikkus on hea, aga selleks kulub ka rohkem raha ja aega. Öko- ja mahetoit on tervislik, aga liiga kallis, et seda iga päev osta. Jalgsi on tore kõndida, aga selleks, et õigeks ajaks kohale jõuda, tuleb aega planeerida.

Minu pere maalähedus ei ole alati teadlik, vaid see on loomulik, sedasi toimetasid juba meie vanavanemad.

Mina tahaksin, et minu vanaemaegsest loodusest ning sokiparandamisest saaksid osa ka minu lapsed ja lapselapsed. Mõtlematu raiskamise, elu nautimise ning mugava elustiiliga ei jäta me tulevastele põlvkondadele midagi ehedat.

Minu elustiil – säästlikkus! Mis see on?
Dianna Libba (1. koht), Kohtla-Järve Kesklinna Põhikooli 6. klass

Minu jaoks on säästlikus rohkem kui lihtsalt sõna, mida ma kasutan, kui räägin sellest, kuidas ma hoian kokku vett ja elektrit või kuidas sorteerin prügi. Paljud inimesed isegi ei seosta säästlikkust sellega, et asju tuleb targalt kasutada! Kahjuks on meie passiivses tarbijahiskonnas tõesti vähe inimesi, kes säästlikkuse peale mõtlevad – eriti kui pidevalt jookseb vesi, tuli põleb terve päeva ja teler unustatakse välja lülitada!

Tarbijates ei teki soov vett säästa mitte sellepärast, et vee tagavarad maailmas on ebapiisavad, vaid see, kui ema või isa veearve saab ja leiab, et see on liiga suur! Tihti näeme, kuidas inimesed viskavad tänavale prahti või leiame looduskaunis kohas jälgi peetud piknikust. Milleks rääkida prügi sorteerimisest, kui inimesed ei taha enda järelt prahti korjata ja prügikasti viia?

Mida tuleks teha, et inimesed saaksid säästlikkusest aru ja muudaksid selle teema suhtes oma vaatenurka, ja kuidas muuta säästlik eluviis moodsaks ja tavaliseks? Võib-olla oleks abi mittesäästliku eluviisi tagajärgedest rääkimisest? Olen kindel, et on vähe inimesi, kes on teadlikud sellest, et ookeanis on rohkem plastikut kui toitu kaladele ja veeloomadele! Võib-olla sellised teadmised suunaksid inimest aru saama, et prügi sorteerimine ei ole vaid seaduse järgimine, vaid tegevus, mis on meie planeedi päästmiseks tähtis ja vajalik!

Kuid meie ühiskonnas on ka selliseid inimesi, kellel ei ole ükskõik, kes püüavad ja teevad kõik, et praegune olukord muutuks. Mina olen üks neist. Ma hoian loodust, sest see on üks ja ainuke ja teist me ei saa. Võimaluse korral sorteerin alati prügi. Toast lahkudes kustutan ma tuled esiteks sellepärast, et nad ei jääks niisama põlema ja ei raiskaks elektrit, teiseks muretsen sellepärast, et ema ei peaks suurt elektriarvet maksma! Sama tähtis on vett hoida. Mõtle korraks selle peale, et see, et meil on vesi, ei tähenda, et seda on piisavas koguses ka igal pool mujal. Näiteks Aafrikas või Indias, kus inimesi on palju ja põllumajandusega tegeldakse ebasoodsal viisil, peavad inimesed peavad igat veetilka hoidma ja väärtustama. Mulle tundub, et me ei mõtle üldse sellele, et õhk on täis autode ja tehaste heitegaase! Me võiksime ju rohkem jalgsi käia, sõita jalgrattaga või kasutada ühistransporti! See on lihtne! Enne poest uue asja soetamist mõtle, kas see on tõesti vajalik. Äkki saab selle asja ise valmistada, kasutades juba olemasolevaid mittevajalikke asju. Sellised väikesed nipid aitavad meil kõigil muuta maailma puhtamaks ja paremaks! Kokkuvõtteks tahan veel mainida, et kui viskad prügi maha, siis ära unusta rõhitsemast, et teised saaksid ka teada, kui „korralik“ inimene sa oled! Hoidke Maad, ta on üks ja ainuke, teist me ei saa! Uskuge mind, koos võime kõike muuta!

Säästlikkus kui elustiil: tervislik eluviis
Jaan Kuusma (2. koht), Kohtla-Järve Tammiku Põhikooli 6. klass

Tervislikult eluviisist rääkima hakates tekib kohe küsimus, et mida tervislik eluviis üldse tähendab? Mida on vaja teha, et olla tervislik? Miks see inimestele nii oluline on? Olen kindel, et igaüks teab, et tervislik eluviis on hea, kuid tuleb aru saada, millisel määral see nii on.

Tihti kuuleme või loeme ajakirjast, et tervislik eluviis on elulaad omaette. See on tõesti nii, kuid sellise eluviisi hoidmiseks ja tervislikuks jäämiseks läheb vaja teatud teadmisi, oskusi, reeglite järgimist ja distsipliini. See on mõtteviis, mida peaksid kõik õppima ja järgima.

Esiialgu võib see raske olla, kuid võta aega ja mõtle ning sa saad aru, et asi ei ole nii keeruline, nagu see esialgu paistab. Ei ole keeruline olla terve, eriti siis, kui sa tead teatud lihtsaid reegleid: tervislik toitumine, ohutu keskkond, unusta halvad harjumused, tegele spordi või kehalise kasvatusesega, sest kõik teavad, et liikumine on elu.

Juba iidsest ajast alates on meie esivanemad teadnud, et terves kehas on terve vaim. See on nii, sest tervet inimest ei kurna rasked mõtted, mis võivad omakorda põhjustada depressiooni ja teisi närvisüsteemi haiguseid, vaid ta vaatab maailma hoopis teise pilguga ja oskab siiralt rõõmu tunda. Kokkuvõtteks võime soovitada nii suurtele kui ka väikestele, et elada tuleb tervislikult. Las see muutub teie elu kreedoks – näha maailma teise pilguga ja olla terve.

Mulle meeldis see projekt väga, sest kõik teemad on omavahel hästi seostatud: kui sa hakkad säästlikult toitu tegema, siis hoiad automaatselt vett kokku, sorteerid köögis prügi ja kustutad tule, kui seda enam vaja ei lähe. Kuna mina armastan süüa, matkata ja piknikku pidada, on minu lemmiktoiduaine leib.

Otsustasin leivast rohkem teada saada. Näiteks läheb ühe saia küpsetamiseks tarvis rohkem kui 10 000 tera. Nii hakkasin mõtlema, kui palju teri on vaja, et toitlustada kõiki valla või koguni Eesti elanikke? Arvutasin, et kui iga koolilaps viskab ühe päeva jooksul ära 50 g söömata jäänud leiba, siis terve kooli peale on see juba 10 kg. Sellest kogusest piisab, et toitlustada 20 inimest päevas, 600 kuus ja 7200 aastas!

Projekt õpetas meile, et diskussiooni säästlikkusest ei tule algatada mitte targutamiseks, vaid sellepärast, et kahetsusväärset palju on halva kasvatusena inimesi, kes ei tea, mis on nälg, kes ei hinda leiba. Mulle tundub, et just oskusega leiba väärtustada võib hinnata inimese hinge heldust. Raskes olukorras jagatud leib on võrratu maitsega. Isegi sõna *leib* kõlab paljudes keeltes sarnaselt: iidse gooti keeles leib nimetati sõnaga *hlaifs*; vanas saksa keeles – *hlaib*; ukrainlased kasutavad sõna *hlib*; eestlased aga – *leib*. Ühesõnaga on see kõik isegi tähtedes! Leib on meie toidulaua olnud juba rohkem kui 15 000 aastat. Inimesed hakkasid väga-väga ammu sööma tooreid teri, hiljem õppisid neid purustama kahe kivi vahel ja segasid veega. Kõige esimene leib oli lahja pudru sarnane. Proovisin katseks teri süüa – maitset nagu närimiskumm. Veel muutis minu suhtumist leiba Peterburi ajaloomuuseumi külastus, kus on eksponaatide seas üks hallitanud leivaviil – **125 grammi** – see oli ümberpiiratud linnaelanike päevanorm. Siis sain ma leiva väärtusest aru. Minu jaoks on see väärtus püha blokaadi leib.

Kokkuvõtteks proovisin ma **kuivanud leivale anda uus elu**. Nendes perekondades, kus osatakse leiba hinnata, saab ema valmistada roa, mille aluseks on kuiv leib. Näiteks panin mina kuivikute saamiseks leivaviiludega kilekoti radiaatori peale. Kui aga kasutad selleks ahju ja lisad soola, siis on kuivikud nagu kauplusest! Kui kuivanud on terve sai, siis saab teha kuivikuid supi kõrvale, saab praadida magusaid kuivikuid tee juurde või ise riivsaia teha. Saab valmistada maitsvat leivatorti või võileibu! Meie pere ei viska kunagi leiba ära. Selle, mis on alles jäänud, jagame lindudega. Neile on tee meie linnutare juurde selge ja nad külastavad seda tihti. Mina otsustasin säästliku elustiili kasuks, et mitte raisata eluaega. Kujutage ette: elu jooksul jõuame kolm korda ümber Maa käia, sööme ära 30 tonni toitu, joome 9000 tassi kohvi. Me töötame 10 aastat, magame 20 aastat, veedame 3 aastat tualetis, vaatame 12 aastat telerit. Vaid 1/5 elust on jäänud elamiseks!! Aitäh projekti eest, tahaks veel rohkem kasulikke teadmisi omandada.

Head isu!

„Iga raiskaja teeb kahju, iga säästja head.“

Adam Smith

Irina Bobrova (2. koht), Kohtla-Järve Maleva Põhikooli 8.c klass

Minu eluviis on säästlik.

Maailm muutub kiiresti. Paljud asjad ei jõua füüsiliselt vananeda. Palju kiiremini vananevad nad moraalselt ja satuvad prügilasse. Inimesed viskavad ära praktiliselt uued riided ainult sellepärast, et mood muutub; viskavad töökorras kodumasinad ära ainult sellepärast, et tahavad osta uuema ja kaasaegsema teleri, nutitelefoni või arvutimudeli. Inimene tekitab hirmus palju prügi ja see probleem muutub järjest tõsisemaks kogu inimkonna ulatuses. Planeedi ressursid on muutunud inimeste jaoks ebapiisavaks, nad kulutavad ära ka selle, mis kuulub nende laste pärandisse.

Kindlasti muretseme kõik sellepärast, kuidas pere kulusid vähendada. Kuid minu jaoks on sama oluline ressurside hoidmine. Sellepärast võin pakkuda erinevaid variante, kuidas elektrit säästa. Siin on vaid mõned näpunäited.

* Keedan elektrikeedukannus nii palju vett, kui mul vaja on.

* Lahkudes lülitan arvuti alati välja, kui lahkun vaid mõneks minutiks, siis jätan arvuti ooterežiimile.

* Toast lahkudes kustutan tuled.

* Kui aku on täis, eemaldan telefonilaadija pistikupesast.

Vett ja soojust kasutame soodsalt. Soojuse tootmiseks on vaja palju põlevkivi. Hiljuti Kohtla-Nõmme kaevandusmuuseumi külastades sain teada, et Eesti keskmise perekonna soojusetarbimise tagamiseks läheb vaja kuus tonni põlevkivi aastas. See tõesti aitab, need numbrid jäi meelde ja see aitab mul säästa. Lugesin ka Sokratese sõnu: „Kui palju on asju, mida me ei vaja.“ Tõsiselt rääkides ei kasuta me neid asju, mis meil on, vaid himustame uute asjade järele. Minu perekond käitub teistmoodi:

* minu ema on hea õmbleja. Kunagi olid mul moodsad teksad ja nüüd sai neist moodne jakk;

* vanast jakist õmbles ema mulle ilusad kindad;

* mul olid vanad kindad. Tegin kinnastest armsa mänguasja ja kinkisin oma täditüttele.

Kuid ma ei ela ainult kodus sellise mõttelaadi järgi, et vanad asjad tuleb ära kasutada. Meie klassis on vastastikuse abi kauplus. Põhimõtteliselt on see koht, kuhu inimesed võivad tuua korralikke asju, mida neil endal vaja ei lähe, kuid keegi teine võiks neid veel kasutada. Inimesed vahetavad rõõmsalt asju ja asjade elu on ka pikem. Säästlikkus kinnistab rohkem võimalusi, näiteks on võimalik aidata abivajajaid, sest hoidliku inimese käes on alati midagi, mida jagada saab.

Ressursse raisates ei tee me halba mitte ainult iseendale, vaid ka teisele. Säästes aga aitame. See on minu printsiip.

MÕISTED

Jätkusuutlik areng – areng, mis vastab hetkeolukorra vajadustele, ilma tulevaste põlvkondade elukvaliteeti kahjustamata.

Globaalne soojenemine – planeedi iga-aastase keskmise temperatuuri tõusmine.

Püsijäätmed – tavajäätmed, milles ei toimu olulisi füüsikalisi, keemilisi ega bioloogilisi muutusi. Püsijäätmed ei lahustu, põle ega reageeri muul viisil füüsikaliselt või keemiliselt, nad ei ole biolagundatavad ega mõjuta muid nendega kokkupuutesse sattuvaid aineid viisil, mis põhjustaks keskkonna saastumist või kahju inimese tervisele. Püsijäätmete leostuvus veekeskkonnas, ohtlike ainete sisaldus ning nõrgvee ökotoksilisus ei põhjusta täiendavat keskkonnakoormust, seda eriti põhja- ja pinnavee kvaliteedinõudeid silmas pidades.

Biolagunevad jäätmed – anaeroobselt või aeroobselt lagunevad jäätmed, nagu toidujäätmed, paber ja papp

Ohtlikud jäätmed – jäätmed, mis jäätmeseaduse 8. §-s nimetatud kahjulikest toimetest vähemalt ühe tõttu võivad olla ohtlikud tervisele, varale või keskkonnale. (vt lisaks „Mida teha ohtlike jäätmetega?“ ja „Kuhu saab viia probleemtoodetest tekkinud jäätmed?“)

Olmejäätmed – kodumajapidamisjäätmed ning kaubanduses, teeninduses või mujal tekkinud koostise ja omaduste poolest samalaadsed jäätmed

SILLAMÄE LASTEKAITSE ÜHING (SLÜ) on mittetulundusühing, mis on tegutsenud alates 08.12.1989. Sillamäe Lastekaitse Ühingu tegevus põhineb kodanikualgatusel, tegutsetakse avalikes huvides. Sillamäe Lastekaitse Ühing on Eesti Suurperede Ühingu õigusjärglane.

Ühingu tegevuse eesmärgid on liitumine laste- ja noorsootöölaste programmidega; laste õiguste teadvustamine lastele ja täiskasvanutele; laste ja noorte mitmekülgse arengu toetamine edukaks toimetulekuks igapäevaelus; loov lähenemine ja uute meetodite väljatöötamine; probleemide ennetamisele orienteeritud süsteemi kujundamine ja ühtne tegevus selle realiseerimisel; sidemete ja koostöö arendamine teiste laste ja noortega seotud organisatsioonidega Eestis ja välismaal ning ühingu liikmete ühiste huvide eest seismine.

Oma eesmärkide saavutamiseks tegutseb ühing järgmistes tegevusvormides:

- 1) teeb ettepanekuid riigivõimu- ja valitsemisorganitele ja kohalikule omavalitsusele;
- 2) sõlmib lepinguid juriidiliste ja füüsiliste isikutega;
- 3) korraldab kultuuriüritusi ja hariduslikke kursusi, seminare, laagreid, koolitusi, konverentse, nõustamist ja muud, mis põhineb mitteformaalsetel meetoditel ja loominguilisel lähenemisel;
- 4) maksab stipendiumi ühingu taotlejatele, välja arvatud ühingu liikmed.

Projektid ja programmid

Sillamäe Lastekaitse Ühingu tegevus lähtub organisatsiooni üldeesmärgist ja tegevuse põhisuundadest. Sillamäe Lastekaitse Ühingu igapäevategevus on projektipõhine. Nüüdseks on Sillamäe Lastekaitse Ühingu käimas järgmised programmid, kus võetakse ette spetsiifilisemad tegevused ja luuakse konkreetseid projekte taotlusvoorudesse esitamiseks.

Sillamäe Lastekaitse Ühingu tegevus lähtub organisatsiooni üldeesmärgist ja tegevuse põhisuundadest. Sillamäe Lastekaitse Ühingu igapäevategevus on projektipõhine. Tänapäevaks on Sillamäe Lastekaitse Ühingu käimas järgmised programmid, mille raames võetakse ette spetsiifilisemaid tegevusi ja luuakse konkreetseid projekte taotlusvoorudesse esitamiseks:

- Aktiivse kodaniku programm

Suunatud demokraatia arendamisele eelkõige läbi kodanikuhariduse.

- Soolise võrdõiguslikkuse programm

Suunatud meeste ja naiste vahelise soolise võrdõiguslikkuse edendamisele, aga ka soolise võimestamise arendamisele.

- Lõimumise programm

Sillamäe Lastekaitse Ühing Ida-Virumaa organisatsioonina tegeleb aktiivselt ka integratsiooni (lõimumise) küsimustega ning arendab projekte paralleelselt eesti ja vene keeles.

- Noorte osaluse ja co-managemendi programm

Noored on arvestatav ühiskonnajõud Eestis, seetõttu on oluline, et noored oleksid kaasatud otsustusprotsessidesse. Samaaegselt on programm suunatud Euroopa Nõukogust alguse saanud co-managemendi teooria ja praktika edendamisele, mis eeldab noorte ja vanemate vahel võrdselt vastutuse jaotamist.

- Jätkusuutliku arengu programm

2012 aasta toimus Rio de Janeiros ÜRO Rio+20 Jätkusuutliku Arengu Konverents, mis tõi endaga kaasa suurenenud tähelepanu jätkusuutlikule arengule. Programm jätkas oma tegevusprojekti "Säästlikkus kui elustiil" raames.

- Vabatahtliku tegevuse arengu programm

Aasta 2011 oli Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta, mille raames Sillamäe Lastekaitse Ühing koos partneritega viis läbi suurprojekti „Homne vabatahtlik“ eelkõige noorte seas vabatahtliku tegevuse arendamiseks. Paralleelselt seati sisse vabatahtliku tegevuse arengu programm.

- Laste õiguste programm

Suunatud laste õiguste kohta teadlikkuse suurendamisele, eelkõige läbi „Märka last“ kampaania ja väiksemate vanemusele suunatud projektide.

- Lastekaitse Liidu keskuse „Märka Last“ käigushoidmine ja arendamine

SLÜ projektipõhist tegevust täiendab igakuuline tegevus Sillamäel Viru 39a aadressil asuva „Märka last“ keskuses.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Programmi alusmaterjal: Be the change! Youth solutions for the new millenium. Ambassador Programme. (2008) Peace Child International
2. Road to Rio+20 Activities and Lesson plans. (2011) Peace Child International
3. Meie ökorühma töövihik (2002) SA REC Estonia Tallinn
4. Keskkonnaministeerium <http://www.envir.ee/2847>
5. Keskkonnaveeb www.keskkonnaveeb.ee
6. <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1147513/kliimamuutus.pdf>
7. Teeme ära! <http://www.teemeara.ee>
8. Prügihunt <http://www.tallinn.ee/est/prygihunt/Prugi-sorteerimise-juhend>
9. Fair Trade www.fairtrade.ee
10. TNS Emor <http://www.emor.ee/jaekaubandus/>

KAAS

ISBN

